

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра економіки**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувач кафедри,
д.е.н., проф.**

_____ **Ігор ВІНІЧЕНКО**
« _____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: Діагностика стану соціально-економічного розвитку
аграрного підприємства та обґрунтування пропозицій щодо
його поліпшення**

Освітньо-професійна програма «Економіка»
Спеціальність 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Артур ШВЕДУН

**Науковий керівник,
к.е.н., доцент**

Тамара САМІЛИК

Дніпро – 2025

ДНПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Менеджменту і маркетингу
Кафедра: Економіки
Освітньо-професійна програма: «Економіка»
Спеціальність: 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
«_____» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ
на підготовку кваліфікаційної роботи

Шведуну Артуру Дмитровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Діагностика стану соціально-економічного розвитку аграрного підприємства та обґрунтування пропозицій щодо його поліпшення
Науковий керівник: Самілик Т.М., к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «07» жовтня 2025 року № 2987

2. Термін подання здобувачем роботи: 10.12.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони та законодавчі акти України, річні звіти підприємства, статистична звітність, додаткові таблиці до річних звітів, наукова література

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ 1. Соціально-економічний розвиток підприємства: теоретичний аспект. 2. Господарська діяльність підприємства: сучасні реалії. 3. Обґрунтування пропозицій щодо соціально-економічного розвитку підприємства. Висновки та пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Показники економічної ефективності діяльності підприємства. Результати діяльності працівників підприємства та рівень їх оплати праці. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства. Оцінка фінансової стійкості підприємства. Відносні показники прибутковості підприємства. Фінансові результати діяльності підприємства за 2022-2024 рр. Поточні витрати на виробництво паливних брикетів з опалого листя. Показники ефективності проекту. Індикатори ефективності проекту. Оцінка ризиків проекту за методом визначення зони виробничої стійкості. Показники економічної ефективності виробництва паливних брикетів з урахуванням наявності у підприємства вільних власних коштів. Показники економічної ефективності виробництва паливних брикетів з урахуванням отримання кредиту.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання. 10.02.2025**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір вихідної інформації	Лютий-березень 2025 р.	
2	Підготовка теоретичного розділу	Квітень-травень 2025 р.	
3	Робота над другим розділом	Червень-серпень 2025 р.	
4	Робота над третім розділом	Вересень-жовтень 2025 р.	
5	Узагальнення висновків та пропозицій	Листопад 2025 р.	
6	Оформлення кваліфікаційної роботи	Листопад 2025 р.	

Здобувач (ка) _____
(підпис)Шведун А.Д.
(прізвище та ініціали)Науковий керівник _____
(підпис)Самілик Т.М.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Тема: «Діагностика стану соціально-економічного розвитку аграрного підприємства та обґрунтування пропозицій щодо його поліпшення»

Кваліфікаційна робота: 75 сторінок, 22 таблиці, 6 рисунків, 26 літературних джерел.

Об'єктом дослідження є соціальний та економічний розвиток.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти соціально-економічного розвитку підприємства.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідити та оцінити соціально-економічний розвиток підприємства, виявити та надати пропозиції щодо процесу його покращення.

Завдання дослідження:

✓ дослідити теоретичні аспекти соціально-економічного розвитку підприємств України;

✓ з'ясувати методику та методи оцінки соціально-економічного розвитку підприємства;

✓ провести дослідження сучасного стану діяльності підприємства оцінивши ефективність використання ресурсного потенціалу, його фінансовий стан та соціальний вид діяльності;

Методи дослідження: монографічний метод, методи синтезу та аналізу, графічний метод, статистико-економічні методи. Обробку даних здійснено з використанням програмного забезпечення Microsoft Excel.

Наукова новизна одержаних результатів В процесі виконання кваліфікаційної роботи найбільш вагомими результатами досліджень, що дістали подальшого розвитку, є:

- обґрунтовано необхідність посилення розвитку соціальної складової підприємств через їх участь в благодійних організаціях, відповідних соціальних проєктах та ін., що буде сприяти збереженню інтелектуального,

людського та соціального капіталів, оскільки без наявності відповідного капіталу підприємство може залишитись без основного економічного фактору – його конкурентоспроможності;

- обґрунтовано процес трансформації сучасного бізнесу від класичної (традиційної) моделі бізнесу до моделі соціального підприємництва;

- ідентифіковано сучасний стан економічного та соціального розвитку підприємства;

- запропоновано та обґрунтовано покращення соціального розвитку підприємства через його підвищення результатів економічної діяльності шляхом впровадження інвестиційного проєкту.

Досліджено сутність та значення соціально-економічного розвитку підприємства; доведено переформатування більшості підприємств з моделі традиційного бізнесу в нові моделі ведення бізнесу, що спрямовані на вирішення соціальних проблем шляхом підприємницької діяльності; проаналізовано методики, методи та показники оцінки соціально-економічного розвитку підприємства; проведено діагностику сучасного стану соціально-економічного розвитку підприємства; виявлено та доведено не стабільний економічний розвиток підприємства; надано пропозиції щодо підвищення результатів економічної діяльності підприємства шляхом впровадження інвестиційного проєкту, що буде сприяти соціальному розвитку підприємства.

Керівництвом підприємства надані практичні пропозиції в кваліфікаційній роботі рекомендуються до впровадження.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Економічний розвиток, соціальний розвиток, нова модель розвитку бізнесу, прибуток, рентабельність, фінансовий стан підприємства, інвестиційний проєкт, брикети з опалого листя.

KEYWORDS

Economic development, social development, new model of development of business, income, profitability, financial state of enterprise, investment project, preforms, is from abscised leaves.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	11
1.1. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність, значення та чинники впливу	11
1.2. Методика, методи та показники оцінки соціально-економічної діяльності підприємства	16
Висновки до першого розділу	23
РОЗДІЛ 2. ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ	25
2.1. Діагностика та оцінка наявного потенціалу підприємства	25
2.2. Аналіз та оцінка фінансових результатів діяльності товариства	35
Висновки до другого розділу	42
РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	45
3.1. Обґрунтування інвестиційного проєкту	45
3.2. Ефективність інвестиційного проєкту	54
Висновки до третього розділу	63
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах воєнного стану нашої країни перед підприємствами та суспільством все більше виникає, як економічних, так і соціальних проблем. Держава та суспільство все більше потребує вирішення соціальних питань переміщених осіб з прифронтових регіонів, їх працевлаштування, підтримки інвалідів та соціально незахищених слоїв населення. Вирішення цих питань не можливе без сталого розвитку економіки, яка також зазнає суттєвих проблем у зв'язку з порушенням логістики, зростанням цін на сировину, електроенергію та паливно-мастильні матеріали і, звісно, високими ризиками ведення господарської діяльності у стані війни в нашій країні.

Соціальний та економічний розвиток підприємства – це два взаємопов'язаних процеси. Так, економічний розвиток підприємства сприяє покращенню умов праці працівників, їх соціальному захисту, закріпленню на підприємстві висококваліфікованих кадрів, підвищенню продуктивності праці завдяки моральному та матеріальному їх стимулюванню тощо, а соціальний розвиток підприємства передбачає зростання кількості креативних та інноваційних рішень, після впровадження яких в процес економічної діяльності підприємства, його прибутковість суттєво зростає.

Сучасними вітчизняними науковцями та практикаками все більше приділяється уваги дослідженням, як теоретичного, так і практичного спрямування щодо вирішення, як економічних, так і соціальних проблем, які виникли в нашому суспільстві. Проте, нагальні проблеми, що постають перед

Об'єктом дослідження є соціальний та економічний розвиток.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти соціально-економічного розвитку підприємства.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідити та оцінити соціально-економічний розвиток підприємства, виявити та надати пропозиції щодо процесу його покращення.

Завдання дослідження:

✓ дослідити теоретичні аспекти соціально-економічного розвитку підприємств України;

✓ з'ясувати методику та методи оцінки соціально-економічного розвитку підприємства;

✓ провести дослідження сучасного стану діяльності підприємства оцінивши ефективність використання ресурсного потенціалу, його фінансовий стан та соціальний вид діяльності;

Методи дослідження: монографічний метод, методи синтезу та аналізу, графічний метод, статистико-економічні методи. Обробку даних здійснено з використанням програмного забезпечення Microsoft Excel.

Наукова новизна одержаних результатів В процесі виконання кваліфікаційної роботи найбільш вагомими результатами досліджень, що дістали подальшого розвитку, є:

- обґрунтовано необхідність посилення розвитку соціальної складової підприємств через їх участь в благодійних організаціях, відповідних соціальних проєктах та ін., що буде сприяти збереженню інтелектуального, людського та соціального капіталів, оскільки без наявності відповідного капіталу підприємство може залишитись без основного економічного фактору – його конкурентоспроможності;

- обґрунтовано процес трансформації сучасного бізнесу від класичної (традиційної) моделі бізнесу до моделі соціального підприємництва;

- ідентифіковано сучасний стан економічного та соціального розвитку підприємства;

- запропоновано та обґрунтовано покращення соціального розвитку підприємства через його підвищення результатів економічної діяльності шляхом впровадження інвестиційного проєкту.

Практичне значення одержаних результатів: обґрунтовано необхідність посилення розвитку соціальної складової підприємств через їх участь в благодійних організаціях, відповідних соціальних проєктах та ін., що буде сприяти збереженню інтелектуального, людського та соціального капіталів, оскільки без наявності відповідного капіталу підприємство може залишитись без основного економічного фактору – його конкурентоспроможності. Надано пропозиції щодо покращення соціального розвитку підприємства через його підвищення результатів економічної діяльності шляхом впровадження інвестиційного проєкту.

Апробація результатів дослідження. Результати наукових досліджень опубліковані в журналі «Агросвіт» № 23, 2025. (Самілик Т.М., Шведун А.Д. Соціально-економічний розвиток підприємств та соціальне підприємництво: теоретичний аспект).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з реферату, вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та пропозицій, переліку використаних джерел. Обсяг роботи - 75 сторінок, кількість використаних джерел – 26.

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність, значення та чинники впливу

За останні чотири роки наша країна і суспільство зштовхнулись з величезною низкою, як економічних, так і соціальних проблем, що пов'язані з війною, зокрема: проблеми з переміщенням осіб з прифронтових зон; їх працевлаштування; підтримка інвалідів; подолання екологічних наслідків тощо. Вирішення цих питань не можливе без сталого розвитку економіки, яка також зазнає суттєвих проблем у зв'язку з порушенням логістики, зростанням цін на сировину, електроенергію та паливно-мастильні матеріали і, звісно, високими ризиками ведення господарської діяльності у стані війни в нашій країні.

Соціальний та економічний розвиток підприємства – це два взаємопов'язаних процеси. Так, економічний розвиток підприємства сприяє покращенню умов праці працівників, їх соціальному захисту, закріпленню на підприємстві висококваліфікованих кадрів, підвищенню продуктивності праці завдяки моральному та матеріальному їх стимулюванню тощо, а соціальний розвиток підприємства передбачає зростання кількості креативних та інноваційних рішень, після впровадження яких в процес економічної діяльності підприємства, його прибутковість суттєво зростає.

Соціально-економічний розвиток – це складний процес, в основу якого покладено, в першу чергу, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства, завдяки чому воно може збільшувати обсяги виробництва продукції або надання послуг, що призводить до

зростання прибутковості підприємства та його фінансової стабільності. Проте, зростаючі проблеми соціального характеру у суспільстві доволі різко знижують ефективність використання одного із видів ресурсів підприємства – його людського капіталу. Відсутність можливості або відсутність бажання вирішення питань соціального спрямування на підприємстві призводять до втрати ним висококваліфікованих кадрів, зниження продуктивності праці і, як результат, скорочення обсягів виробництва продукції та зниження ефективності використання інших видів ресурсів на підприємстві.

Тому, сьогодні потрібно все більше приділяти уваги саме подоланню соціальних проблем, оскільки соціально незахищене населення спрямоване не на економічний розвиток, а на соціальне виживання. Завдяки вирішенню соціальних проблем працівників підприємства, суспільства в цілому, можливе вирішення проблем економічного характеру завдяки креативності людського капіталу, і особливо молоді. Сьогодні, як ніколи, на перший план виходить збереження інтелектуального, людського та соціального капіталів, оскільки без наявності інтелектуального, людського капіталу підприємство може залишитись без основного економічного фактору – його конкурентоспроможності.

Від початку війни в нашій країні традиційний спосіб ведення бізнесу зазнав деякої трансформації. Почали з'являтися нові моделі ведення бізнесу, що спрямовані на вирішення соціальних проблем шляхом підприємницької діяльності. Їх головною метою виступає соціальна захищеність населення, вирішення екологічних проблем, які виникли в наслідок війни в нашій країні, соціальна віддача та вплив на суспільство і тільки потім отримання фінансового прибутку. Сучасний бізнес все більше спрямований на підтримку різних благодійних фондів або відповідних проєктів, намагається працевлаштовувати інвалідів та переміщених осіб з прифронтових зон на власні підприємства, займатись виготовленням продукції або наданням послуг, які вирішують соціальні питання. Кожен керівник підприємства

розуміє, що його економічний розвиток підприємства буде не можливим, якщо суспільство втратить інтелектуальний потенціал та можливість креативно мислити через проблеми соціального виживання.

Головними внутрішніми чинниками, що впливають на соціальний, а відповідно і економічний розвиток підприємства є:

- налагоджена система мотивації праці. Кожен працівник підприємства буде намагатись зробити більше і більш якісніше, якщо буде розуміти, що його праця буде достойно оцінена, як морально, так і матеріально;

- можливості професійного зростання. Рівень економічної діяльності підприємства суттєво залежить від наявності на підприємстві висококваліфікованих працівників, які відповідають сучасним реаліям ведення бізнесу. Отримавши вищу освіту декілька років потому, працівник не повинен вважати, що цього йому достатньо. Керівники підприємств разом з працівниками повинні проходити різні курси підвищення кваліфікації;

- умови охорони праці. Будь-яка праця має певні ризики. Керівництво підприємства повинно створювати окремий розділ, який буде займатись проблемами охорони праці своїх працівників, при необхідності надавати термінові медичні послуги, навчати працівників дотримуватись правил безпеки;

- створення відповідного соціального клімату на підприємстві. Якщо колектив підприємства дружній, намагається один одного підтримувати, допомагати в складних умовах, то і деякі труднощі, що виникають в процесі роботи долаються легше;

- організація дозвілля та культурного відпочинку.

Сучасний бізнес повинен займатись соціальними питаннями не тільки в межах підприємства. Він повинен приймати активну участь у вирішенні соціальних питань і на рівні держави, приймаючи участь в різних соціальних проектах та підтримуючи благодійні організації. Так, наприклад, результати

опитування, що були проведені Gradus Research і показали, що 44% респондентів під час покупки звертають увагу, чи допомагає бізнес ЗСУ, а для 21% опитаних є важливою волонтерська активність компанії [21], ще більше повинні стимулювати бізнес вести соціальну діяльність.

Звісно, що розвиток економічної діяльності підприємства не буде сам по собі відбуватись лише завдяки вирішенню соціальних питань. Кожне підприємство повинно більше приділяти уваги:

- раціональному та ефективному використанню наявних ресурсів;
- запроваджувати в бізнес-процеси цифрові технології, що будуть сприяти покращенню результатів діяльності підприємства;
- знаходити альтернативні логістичні шляхи реалізації своєї продукції (враховуючи воєнний стан в нашій країні);
- знаходити ніші на ринку та створювати нові ринки новітніх видів продукції використовуючи креативні ідеї тощо.

Отже, підсумовуючи проведенні дослідження, зауважимо, що соціальний та економічний розвиток підприємства – це два взаємопов'язаних процеси. Так, економічний розвиток підприємства сприяє покращенню умов праці працівників, їх соціальному захисту, закріпленню на підприємстві висококваліфікованих кадрів, підвищенню продуктивності праці завдяки моральному та матеріальному їх стимулюванню тощо, а соціальний розвиток підприємства передбачає зростання кількості креативних та інноваційних рішень, після впровадження яких в процес економічної діяльності підприємства, його прибутковість суттєво зростає.

Соціально-економічний розвиток – це складний процес, в основу якого покладено, в першу чергу, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства, завдяки чому воно може збільшувати обсяги виробництва продукції або надання послуг, що призводить до зростання прибутковості підприємства та його фінансової стабільності. Проте, зростаючі проблеми соціального характеру у суспільстві доволі різко

знижують ефективність використання одного із видів ресурсів підприємства – його людського капіталу. Відсутність можливості або відсутність бажання вирішення питань соціального спрямування на підприємстві призводять до втрати ним висококваліфікованих кадрів, зниження продуктивності праці і, як результат, скорочення обсягів виробництва продукції та зниження ефективності використання інших видів ресурсів на підприємстві.

Тому, сьогодні потрібно все більше приділяти уваги саме подоланню соціальних проблем, оскільки соціально незахищене населення спрямоване не на економічний розвиток, а на соціальне виживання. Зараз на перший план виходить збереження інтелектуального, людського та соціального капіталів, оскільки без наявності інтелектуального, людського капіталу підприємство може залишитись без основного економічного фактору – його конкурентоспроможності.

Від початку війни в нашій країні традиційний спосіб ведення бізнесу зазнав деякої трансформації. Почали з'являться нові моделі ведення бізнесу, що спрямовані на вирішення соціальних проблем шляхом підприємницької діяльності. Зараз бізнес все більше спрямований на підтримку різних благодійних фондів або відповідних проєктів, намагається працевлаштовувати інвалідів та переміщених осіб з прифронтових зон на власні підприємства, займатись виготовленням продукції або наданням послуг, які вирішують соціальні питання. Проте, розвиток економічної діяльності підприємства не буде сам по собі відбуватись лише завдяки вирішенню соціальних питань. Кожне підприємство повинно більше приділяти уваги раціональному та ефективному використанню наявних ресурсів, запроваджувати в бізнес-процеси цифрові технології, знаходити альтернативні логістичні шляхи реалізації своєї продукції, відкрити нові ринки новітньої продукції тощо.

1.2. Методика, методи та показники оцінки соціально-економічної діяльності підприємства

Економічний аналіз передбачає використання різних методик в залежності від поставлених задач, що підлягають виконанню. Це може бути: типова методика, яка базується на загальних підходах; галузева(і) методика(и), яка враховує специфіку діяльності конкретної галузі; методики аналізу конкретних ситуацій або проблем (наприклад: аналіз конкурентоспроможності продукції); методики внутрішнього користування в межах підприємства. Кожна методика передбачає використання комплексу різних методів та прийомів з метою повного дослідження поставленої задачі.

Методика аналізу та оцінки соціально-економічної діяльності підприємства не є виключенням. Слід зазначити, що сьогодні не існує єдиного підходу до аналізу та оцінки соціально-економічної діяльності підприємства. Так, деякі науковці виділяють три основних методичних підходи для аналізу ефективності підприємства, це: ринковий підхід, коли здійснюється порівняння одного підприємства з аналогічним підприємством; дохідний підхід; витратний підхід. Інші вважають, що всі підходи можна поділити на дві великих групи – традиційні та сучасні підходи. При цьому в основу традиційних підходів закладається визначення специфічних та загальних показників діяльності підприємства, а сучасний підхід передбачає використання аналітичних коефіцієнтів і зіставлення їх змін трендів з успішно функціонуючими підприємствами та середньогалузевими значеннями, а також виявлення математичного зв'язку між розрахованими коефіцієнтами.

Як традиційні, так і сучасні підходи щодо аналізу та оцінки соціально-економічної діяльності підприємства передбачають використання різних методів. Найчастіше використовуються традиційні методи попередньої оцінки показників діяльності підприємства (метод порівняння, групування,

ряди динаміки, балансовий метод, абсолютних та відносних величин), методи факторного аналізу (метод ланцюгових підстановок, індексний метод тощо). Сучасні ж підходи аналізу та оцінки ефективності діяльності підприємства передбачають використання різних моделей, наприклад, таких як: модель Дюпона, модель Альтмана, модель Бівера та інші. Єдине, що деякі моделі слід використовувати обережно при аналізі підприємств в Україні, оскільки на показники діяльності наших підприємств більший вплив мають фактори неекономічного характеру. Крім того, запропоновані методи аналізу та оцінки ефективності діяльності підприємства можуть давати різні результати, від негативних до позитивних і навпаки. Тому пропонується використовувати декілька методів дослідження. Таким чином, в процесі аналізу та оцінки діяльності підприємства рекомендується використовувати, як традиційні, так і сучасні методи аналізу.

Аналіз та оцінка ефективності діяльності підприємства, не залежно від підходів та методів, передбачає визначення та оцінку результативних показників, які засвідчують доцільність, раціональність та ефективність діяльності підприємства. Всі показники можна поділити на декілька груп: показники, що засвідчують наявність ресурсного капіталу на підприємстві; показники, що засвідчують ефективність використання наявного потенціалу підприємства; результативні показники діяльності підприємства в цілому. Також виділяють таку групу показників, яка характеризує ефективність окремих бізнес-процесів на підприємстві та його соціальний розвиток.

Економічний та соціальний розвиток – це два взаємозалежних процеси між собою, оскільки від економічного розвитку залежать умови праці працівників, їх рівень життя, а від соціального розвитку залежить зростання економіки підприємства, оскільки задовільний соціальний стан працівників сприяє розвитку людського капіталу, виникненню креативних ідей, появі додаткових місць працевлаштування тощо.

Враховуючи, що в моделі соціально-економічного розвитку підприємства, тобто підприємства, що веде класичний спосіб ведення бізнесу

із застосуванням соціальної практики, головною метою виступає отримання прибутку, а соціальні питання виступають другорядною ціллю (незважаючи на взаємозалежність цих процесів між собою), спочатку розглянемо основні показники, що характеризують економічну ефективність використання потенціалу підприємства та критеріальні показники економічної діяльності підприємства в цілому.

Головними показниками, що характеризують виробничий потенціал підприємства вважаються ті, які дають можливість оцінити майновий стан підприємства (основні засоби) та ефективність його використання в поєднанні з оборотними засобами підприємства. Сюди можна віднести такі показники як: коефіцієнти вибуття та оновлення основних засобів, коефіцієнт приросту основних засобів, коефіцієнти зносу та придатності основних засобів. За допомогою цих показників є можливість оцінити сучасний стан матеріально-технічної бази підприємства в частині основних засобів, а розгляд цих показників в динаміці та у співвідношенні між собою надасть можливості оцінити частину управлінських рішень щодо діяльності підприємства. Але повний аналіз основних засобів не можливий без показників їх ефективності таких як, фондоддача та фондомісткість. Це два взаємообернених показника, визначення яких здійснюється на підставі порівняння використаних основних засобів з обсягом виготовленої продукції. Якщо фондоддача більша за одиницю, а фондомісткість, відповідно, менша за одиницю, вважається, що підприємство раціонально та ефективно використовує свої основні засоби. Ці показники доречно розглядати в динаміці, адже, їх відповідність нормативним значенням ще не означає, що підприємство з року в рік не погіршує їх значення щодо ефективності використання основних засобів.

Важливими показниками, що характеризують матеріально-технічну базу підприємства в частині оборотних засобів є: коефіцієнт забезпеченості матеріальними ресурсами, планові та фактичні значення якого доречно порівнювати між собою; коефіцієнт нерівномірності поставок;

матеріаловіддача та матеріаломісткість, які є оберненими між собою показниками і показують частку матеріальних витрат в обсязі виготовленої одиниці продукції; коефіцієнт оборненості оборотних засобів та їх період обороту. Два останніх показника відіграють важливу роль в діяльності підприємства, адже, якщо період обороту оборотних засобів на підприємстві буде перевищувати їх планове значення або перевищувати кількість днів у році, це свідчить про наближення великих фінансових проблем у підприємства. Важливими показниками оцінки ефективності використання оборотних засобів на підприємстві є також питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції та обсяг отриманого прибутку на гривню матеріальних витрат.

Важливого значення в оцінці ефективності діяльності підприємства набуває і аналіз його кадрової складової. Забезпеченість підприємства в достатній мірі висококваліфікованими фахівцями – це запорука сучасної та майбутньої конкурентоспроможності підприємства, оскільки саме креативність та висококваліфікованість працівників підприємства дає можливість знайти правильне рішення навіть у самих складних ситуаціях. Важливими показниками оцінки забезпеченості та ефективності використання трудового потенціалу підприємства є:

- коефіцієнт трудозабезпеченості, який визначається як співвідношення фактичної кількості трудових ресурсів на підприємстві з їх нормативною потребою. Якщо даний показник менший за одиницю, це свідчить про нехватку кадрів на підприємстві;

- коефіцієнти прийому та вибуття кадрів на підприємстві, які доречно розглядати і у співвідношенні між собою та в динаміці;

- кількість відпрацьованого часу одним працівником на підприємстві протягом року та розмір річного фонду оплати праці. Ці показники також рекомендується розглядати в співвідношенні між собою та в динаміці;

- годинна та річна продуктивність праці. За допомогою цих показників можливо оцінити ефективність використання трудових ресурсів

підприємства, оскільки вони показують обсяг виготовленої продукції одним працівником протягом року та за годину часу. Доречно буде співставити темпи росту річної продуктивності праці з темпами росту річного фонду оплати праці одного працівника або з обсягом відпрацьованого часу протягом року.

Фінансова складова в діяльності підприємства займає важливу роль, оскільки без наявності фінансових ресурсів процес виробництва продукції, своєчасне забезпечення оборотними засобами, оновлення матеріально-технічної бази підприємства в частині основних засобів та прийняття на роботу висококваліфікованих фахівців буде неможливим. Потужний фінансово-економічний потенціал підприємства – це запорука фінансової стійкості підприємства, його плато- та конкурентоспроможності.

Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства поділяється на декілька груп показників. До першої групи відносяться показники, що характеризують ліквідність та платоспроможність підприємства. Основними в цій групі показників є коефіцієнти загальної, проміжної та абсолютної ліквідності. Кожен з цих показників свідчить про ліквідність активів підприємства, а відповідно і його платоспроможність, у різні періоди. Так, коефіцієнти загальної та проміжної ліквідності свідчать про платоспроможність підприємства у середньостроковому та короткостроковому періодах, а коефіцієнт абсолютної ліквідності – про миттєву платоспроможність підприємства.

Група показників фінансової незалежності підприємства представлена такими показниками як:

- коефіцієнт незалежності та коефіцієнт концентрації позикового капіталу. Це два взаємопов'язані показники, оскільки в сумі вони повинні давати одиницю. При цьому, якщо коефіцієнт незалежності суттєво перевищує коефіцієнт концентрації позикового капіталу, таке підприємство вважається фінансово стабільним;

- коефіцієнт фінансової стійкості та коефіцієнт фінансового ризику. Це також взаємопов'язані показники, оскільки їх розрахунок здійснюється на підставі порівнянні власного та позикового капіталу. Критичним значенням для підприємства вважається, якщо ці показники дорівнюють одиниці;

- коефіцієнт інвестування, який показує частку основних засобів профінансовану за рахунок власних коштів.

Група показників ділової активності підприємства дає можливість оцінити ефективність використання коштів підприємства, оскільки до цієї групи відносяться показники оборотності, які суттєво впливають на платоспроможність підприємства. Головними серед цієї групи показників є: коефіцієнти оборотності активів, оборотного та основного капіталу, дебіторської та кредиторської заборгованостей, матеріально-виробничих запасів та власного капіталу. Кожен з цих показників тісно пов'язаний з періодами обороту відповідних ресурсів. Чим менший період обороту кожного виду ресурсу, тим більш стійким та конкурентоспроможним вважається підприємство.

Критеріальними показниками ефективності діяльності підприємства вважаються всі види рентабельності, які визначаються на підставі порівняння отриманого відповідного прибутку з витратами, що понесло підприємство в процесі своєї діяльності. Всі види рентабельності можна поділити на три великих групи, де:

- перша група відображає ефективність використання інвестицій підприємства – рентабельність активів (відношення чистого прибутку до загальної суми активів підприємства) та рентабельність власного капіталу (відношення чистого прибутку до суми власного капіталу);

- друга група відображає ефективність комерційної діяльності підприємства. Характеризує політику ціноутворення за допомогою валової рентабельності продаж (відношення валового прибутку до чистого доходу), операційної рентабельності продаж (відношення операційного прибутку до

чистого доходу) та чистої рентабельності продаж (відношення чистого прибутку до чистого доходу);

- третя група характеризує виробничу діяльність підприємства. Основними її показниками є: валова рентабельність виробництва (визначається за допомогою співставлення валового прибутку з собівартістю продукції); чиста рентабельність виробництва (відношення чистого прибутку до собівартості продукції); рентабельність окремих видів продукції (співвідношення отриманого прибутку від реалізації певного виду продукції з витратами, що понесло підприємство для отримання цього прибутку).

Проаналізувавши показники забезпеченості та ефективності використання наявних ресурсів на підприємстві, важливо здійснити оцінку соціального розвитку підприємства використовуючи наступні показники:

- показники, що характеризують розвиток персоналу, зокрема: система оплати праці та мотивація працівників; рівень професійної підготовки та перепідготовки кадрів; система охорони праці та умови праці робітників підприємства щодо відповідності стандартам праці тощо;

- показники, що характеризують соціальну відповідальність – надання допомоги громадянам, участь у благодійних програмах, соціальний маркетинг;

- показники, що характеризують соціальну структуру колективу – задоволеність працівників підприємства своєю роботою, наявність різних соціальних груп в колективі;

- показники, що характеризують наявність соціальної інфраструктури на підприємстві – спортивні майданчики, медичні пункти, їдальні тощо.

Таким чином, враховуючи той факт, що соціально-економічний розвиток підприємства пов'язаний із класичним способом ведення бізнесу, де головною метою виступає отримання прибутку, а соціальні питання виступають другорядною ціллю, в процесі аналізу та оцінки діяльності підприємства доцільно спочатку проводити дослідження, що відображають його економічну складову процесу господарювання, а потім здійснювати

аналіз соціальної складової діяльності підприємства. При цьому, головним моментом в аналізі соціально-економічного розвитку підприємства є поєднання цих видів діяльності між собою з точки зору динаміки їх розвитку.

Висновки до першого розділу.

1. Соціальний та економічний розвиток підприємства – це два взаємопов'язаних процеси. Так, економічний розвиток підприємства сприяє покращенню умов праці працівників, їх соціальному захисту, закріпленню на підприємстві висококваліфікованих кадрів, підвищенню продуктивності праці завдяки моральному та матеріальному їх стимулюванню тощо, а соціальний розвиток підприємства передбачає зростання кількості креативних та інноваційних рішень, після впровадження яких в процес економічної діяльності підприємства, його прибутковість суттєво зростає

2. Соціально-економічний розвиток – це складний процес, в основу якого покладено, в першу чергу, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства, завдяки чому воно може збільшувати обсяги виробництва продукції або надання послуг, що призводить до зростання прибутковості підприємства та його фінансової стабільності. Проте, зростаючі проблеми соціального характеру у суспільстві доволі різко знижують ефективність використання одного із видів ресурсів підприємства – його людського капіталу. Відсутність можливості або відсутність бажання вирішення питань соціального спрямування на підприємстві призводять до втрати ним висококваліфікованих кадрів, зниження продуктивності праці і, як результат, скорочення обсягів виробництва продукції та зниження ефективності використання інших видів ресурсів на підприємстві.

3. Від початку війни в нашій країні традиційний спосіб ведення бізнесу зазнав деякої трансформації. Почали з'являтися нові моделі ведення

бізнесу, що спрямовані на вирішення соціальних проблем шляхом підприємницької діяльності. Зараз бізнес все більше спрямований на підтримку різних благодійних фондів або відповідних проєктів, намагається працевлаштовувати інвалідів та переміщених осіб з прифронтових зон на власні підприємства, займатись виготовленням продукції або наданням послуг, які вирішують соціальні питання. Проте, розвиток економічної діяльності підприємства не буде сам по собі відбуватись лише завдяки вирішенню соціальних питань. Кожне підприємство повинно більше приділяти уваги раціональному та ефективному використанню наявних ресурсів, запроваджувати в бізнес-процеси цифрові технології, знаходити альтернативні логістичні шляхи реалізації своєї продукції, відкрити нові ринки новітньої продукції тощо.

4. Дослідження щодо методики, методів та показників оцінки соціально-економічного розвитку підприємства довели, що в процесі аналізу та оцінки діяльності підприємства доцільно спочатку проводити дослідження, що відображають його економічну складову процесу господарювання, а потім здійснювати аналіз соціальної складової діяльності підприємства, оскільки соціально-економічний розвиток підприємства пов'язаний із класичним способом ведення бізнесу, де головною метою виступає отримання прибутку, а соціальні питання виступають другорядною ціллю. При цьому, головним моментом в аналізі соціально-економічного розвитку підприємства є поєднання цих видів діяльності між собою з точки зору динаміки їх розвитку.

РОЗДІЛ 2. ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

2.1. Діагностика та оцінка наявного потенціалу підприємства

СТОВ «Вікторія» Дніпропетровського району Дніпропетровської області розташоване у селищі Широке і працює вже біля 30 років у сфері аграрного виробництва. Згідно офіційно доступної інформації статутний капітал підприємства складає 34375,00 грн, а його засновником є Булкін Сергій Іванович. Протягом тривалого періоду часу підприємство вирощує зернові культури, технічні культури (переважно соняшник), а також має право (згідно статуту підприємства) займатись виробництвом продукції галузі тваринництва та переробкою продукції галузі рослинництва. Станом на сьогодні воно спеціалізується на виробництві продукції галузі рослинництва, а саме на вирощуванні зернових культур та соняшнику.

Підприємство протягом останніх трьох років практично не змінило розміри своїх земельних ресурсів (у 2024 році площа сільськогосподарських угідь складає 1942 га, що на 0,15% більше ніж у 2022 році) і на незначну кількість працівників збільшило свій кадровий потенціал (у 2025 проти 2022 року чисельність працівників підприємства збільшилась на шість осіб). Стан матеріально-технічної бази залишається задовільним протягом усього періоду дослідження, а от результати господарської діяльності значно коливаються і мають тенденцію до погіршення (рентабельність продаж у 2025 році проти 2022 року погіршилась на 40,72 відсоткових пункти склавши на звітній період 5,58%).

Діяльність будь-якого підприємства завжди пов'язана з наявністю та ефективністю використання ресурсів, що задіяні у процесі господарювання. Особливої уваги для підприємств аграрного спрямування набувають земельні

ресурси, оскільки процес виробництва продукції галузі рослинництва без землі не можливий. Звісно, сучасні інноваційні технології вирощування деяких видів рослин досягли суттєвих змін. Так, наприклад, за допомогою гідропонної технології вирощують салати, базилік, навіть можна вирощувати ряд дерев. Проте, дані технології не можуть замінити вирощування життєво необхідних видів продукції у великій кількості. А враховуючи той факт, що земля територіально обмежена і неоднорідна за своєю родючістю, при не правильному її використанні рівень родючі землі знижується, що суттєво впливає на урожайність культур та обсяги виробництва продукції, підприємства зобов'язані раціонально та ефективно використовувати найцінніший ресурс аграрного виробництва – це земельний ресурс.

Зв допомогою таблиці 2.1 проаналізуємо рівень забезпеченості підприємства земельними ресурсами.

Таблиця 2.1

Склад і структура земельних ресурсів, землезабезпеченість

Показники	2022		2023		2024		2024 у % до 2022
	га	%	га	%	га	%	
Площа с.-г. угідь, га	1939	100,0	1941	100,0	1942	100,0	100,15
з них рілля	1747	90,1	1854	95,5	1860	95,8	106,47
в т.ч. посівна площа	1730	89,2	1749	90,1	1752	90,2	101,27
Коефіцієнт розораності	0,90		0,96		0,96		106,30
Коефіцієнт використання ріллі	0,99		0,94		0,94		95,12
Кількість працівників, осіб	41		45		47		114,63
Припадає на одного працівника:							
- с.-г. угідь	47,3		43,1		41,3		87,36
- ріллі	42,6		41,2		39,6		92,90

Дослідження доводять, що підприємство протягом останніх трьох років практично не змінювало розміри своїх земельних ресурсів (у 2024 році площа

сільськогосподарських угідь складає 1942 га, що на 0,15% більше ніж у 2022 році). Проте, відбулись структурні зміни. Так, площа розораної землі на підприємстві збільшилась у звітному році проти базового 2022 року на 6,47%. В порівнянні з темпами росту розмірів сільськогосподарських угідь це суттєва різниця, яка засвідчує, що підприємство збільшує розміри площі ріллі з метою розширення можливостей дотримання сівозмін і при цьому не хоче скорочувати обсяги виробництва продукції.

Подальший аналіз земельних ресурсів доводить, що у зв'язку з нерівномірними темпами зростання кількості працівників на підприємстві та розмірів земельних ресурсів, площа сільськогосподарських угідь та ріллі, що припадає на одну особу на підприємстві скоротились на 12,64% та 7,1% відповідно.

Використовуючи графічний метод подачі інформації, продемонструємо наочно зміни земельних ресурсів на підприємстві протягом останніх трьох років в розрізі їх категорій (рис. 2.1).

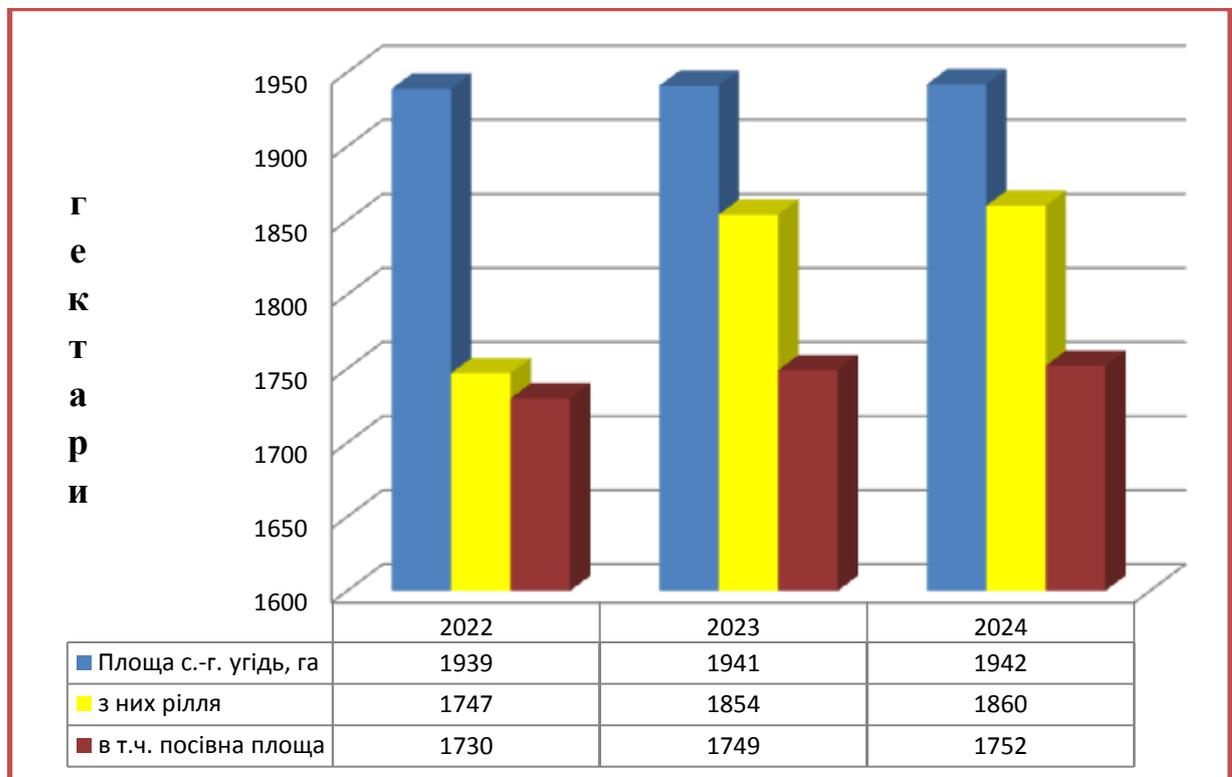

Рис. 2.1. Склад земельних угідь підприємства, га

Отже, наглядне зображення складу земельних ресурсів ще раз доводить, що протягом періоду дослідження площа ріллі на підприємстві мала суттєву тенденцію до збільшення при практично незмінній кількості сільськогосподарських угідь.

Трудові ресурси на підприємстві відіграють важливу роль. Це не тільки цінний ресурс, за допомогою якого виготовляється продукції або надаються послуги, це, перш за все, інтелектуальний потенціал підприємства. За його допомогою створюються новітні види продукції, впроваджуються новітні технології, а креативність у вирішенні складних питань в процесі діяльності підприємства не має меж. Кожен керівник підприємства, який турбується про наявність на підприємстві висококваліфікованих фахівців, повинен створювати відповідні соціальні умови для їх трудової діяльності. Це, достойний рівень заробітної плати, створення відповідних умов праці, впровадження корпоративної культури та соціального захисту своїх працівників, включаючи процеси охорони праці та медичних послуг.

Використовуючи таблицю 2.2 проведемо дослідження наявності трудових ресурсів на підприємстві та проаналізуємо їх рівень використання.

Дослідження наведені в таблиці 2.2 доводять, що підприємство протягом періоду дослідження постійно збільшувало кількість працівників на підприємстві. Так, у звітному 2025 році проти базового 2022 року кількість працівників на підприємстві зросла на 14,6% або на шість осіб. Проте, рівень їх використання на підприємстві погіршився, про що свідчать такі показники як кількість фактично відпрацьованого часу одним працівником на підприємстві (скоротився на 1,7%) та коефіцієнт використання робочого часу (також скоротився на 1,7%).

Нерівномірні темпи зростання чисельності працівників на підприємстві та його сільськогосподарських угідь призвели до збільшення трудозабезпеченості підприємства. Так, станом на 2025 рік загальний обсяг осіб, що припадав на 100 га сільськогосподарських угідь підвищився на 14,5% склавши у звітному році 2,42 особи на 100 га.

Таблиця 2.2

Наявність та рівень використання трудових ресурсів

Показники	2022	2023	2024	2024 у % до 2022
Середня чисельність працівників протягом року, осіб	41	45	47	114,6
Відпрацьований фактичний час трудового колективу- всього, тис. люд.-год.	78,06	85,58	88,00	112,7
Відпрацьований фактичний час, одного працівника, люд.-год.	1903,9	1901,8	1872,3	98,3
Нормативний робочий час колективу, тис. люд.-год.	78,93	86,63	90,48	114,6
Коефіцієнт використання фонду робочого часу	0,99	0,99	0,97	98,3
Площа сільськогосподарських угідь, га	1939,0	1941	1942	100,2
Припадає працівників на 100 га сільськогосподарських угідь, осіб	2,11	2,32	2,42	114,5

Важливим аспектом в аналізі ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві є оцінка та порівняння в динаміці їх продуктивності праці і розміру оплати праці, яка є моральним стимулом для підвищенні результатів трудової діяльності працівника підприємства. Тобто розмір оплати праці одного працівника відображає соціальний аспект діяльності підприємства, а продуктивність праці – економічний аспект.

Розглянемо за допомогою таблиці 2.3 результати діяльності працівників підприємства та рівень їх оплати праці.

Відповідно до наведених даних в таблиці 2.3 можемо зробити висновок, що керівництво товариства, не зважаючи на економічні труднощі в діяльності підприємства, проявляє турботу про свій колектив, намагається його зберегти, про що свідчить постійно зростаюча їх місячна заробітна плата. Так, за період дослідження розмір місячної заробітної плати одного працівника виріс на 104,7% і станом на 2025 рік склав 15124,54 грн.

**Результати діяльності працівників підприємства та рівень їх оплати
праці**

Показники	2022	2023	2024	2024 у % до 2022
Середня чисельність працівників за рік, осіб	41	45	47	114,6
Чистий дохід від реалізації продукції тис. грн.	37401,8	41142,0	112932,0	в 3,0 рази
Витрати - всього, тис. грн.	20197,1	48469,3	106628,0	в 5,28 разів
Чистий прибуток, тис. грн.	17204,7	-7327,3	6304,0	36,6
Фонд оплати праці - всього, тис. грн.	3635,47	6301,00	8530,24	234,6
Місячна заробітна плата одного працівника, грн.	7389,17	11668,52	15124,54	204,7
Питома вага фонду оплати праці в загальній сумі витрат, %	18,0	13,0	8,0	-10,0 в.п.
Кількість отриманого чистого доходу на одного працівника, тис. грн./особу	912,24	914,27	2402,81	263,4
Загальна сума витрат на одного працівника, тис. грн.	492,61	1077,09	2268,68	в 4,6 рази
Фонд оплати праці на одного працівника, тис. грн.	88,67	140,02	181,49	204,7

При цьому витрати на одного працівника зросли в 4,6 разів, а от питома вага цих витрат в загальній сумі витрат підприємства скоротилась на 10,0 відсоткових пунктів, що свідчить про високі темпи росту витрат на матеріальні ресурси, зокрема на сировину, паливно-мастильні матеріали, електроенергію тощо, і певні труднощі з економічним спрямуванням господарської діяльності підприємства. В цілому витрати по підприємству за період дослідження зросли в 5,28 разів і тим самим суттєво перевищили темпи росту витрат на оплату праці працівників, які зросли на 134,6%.

Якщо ж порівняти темпи росту оплати праці працівників підприємства та їх річну продуктивність праці, то слід відмітити, що темпи росту кількості отриманого чистого доходу на одного працівника протягом року перевищили темпи росту оплати праці одного працівника на 58,7 відсоткових пункти.

Отже, не зважаючи на певні економічні труднощі в процесі ведення господарської діяльності підприємства, керівництво турбується про збереження свого трудового потенціалу, його соціальну підтримку, про що свідчить постійно зростаючий їх розмір заробітної плати. А трудовий колектив, відповідно, намагається покращити результати економічної діяльності підприємства, про що свідчать темпи росту продуктивності праці робітників підприємства.

Матеріальні ресурси є основою матеріально-технічної бази підприємства. Від їх наявності та ефективності використання залежать кінцеві результати діяльності підприємства. Складовими частинами матеріальних ресурсів підприємства виступають основні та оборотні засоби.

Основні засоби – це засоби праці, що виражені у грошовій формі і які використовуються протягом декількох років переносячи свою вартість на вартість новоствореної продукції. До основних засобів підприємства відноситься обладнання, за допомогою якого підприємство здійснює процес виробництва продукції. Від наявності на підприємстві обладнання, яке відповідає спеціалізації підприємства, рівня його придатності до використання та ефективності його використання залежать кінцеві результати господарювання підприємства.

Оборотні засоби – це предмети праці, що виражені у грошовій формі, які використовуються протягом одного виробничого циклу і переносять свою вартість на вартість новоствореної продукції повністю. До оборотних засобів відноситься сировина, за допомогою якої здійснюється процес виробництва продукції. Від нормативного забезпеченості підприємства оборотними засобами залежить неперервність процесу виробництва продукції та платоспроможність підприємства. Так, якщо підприємство на своїх складах

зберігає понад нормативну кількість сировини, то це суттєво буде впливати на платоспроможність підприємства, а не достаток відповідних оборотних засобів впливає на затримку процесу виробництва продукції, що є взагалі неприпустимим в аграрному виробництві. Так, наприклад, не дотримання термінів посіву продукції галузі рослинництва призведе до зниження урожайності сільськогосподарських культур або взагалі до неможливості їх виробництва.

Обов'язковими умовами обґрунтованої економічної діяльності підприємства є дотримання співвідношення між оборотними та основними засобами. Завжди потрібно враховувати потужності основних засобів. Як зазначалось вище, наявність понад нормативної кількості сировини на підприємстві суттєво впливає на його рівень платоспроможності. В той же час не припустимо щоб наявна на підприємстві техніка простоювала в наслідок нестачі сировини.

Отже, враховуючи вище наведену інформацію, проведемо дослідження щодо наявності та ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві (табл. 2.4).

Проведені дослідження щодо забезпеченості та ефективності використання матеріальних ресурсів свідчать, що протягом останніх трьох років товариство в достатній кількості було забезпечено, як основними, так і оборотними засобами. Також прослідковується позитивна тенденція до їх зростання, про що свідчать такі показники, як фондозабезпеченість та фондоозброєність, які у 2025 році проти 2022 року збільшились на 26,6% та 10,61% відповідно.

Щодо ефективності використання наявних матеріальних ресурсів засвідчимо, що такі показники, як фондівіддача та фондомісткість відповідають їх нормативним значенням (фондовіддача повинна бути більше одиниці, а фондомісткість, відповідно, менше одиниці) і мають тенденцію до зростання, що свідчить про раціональне та ефективне використання основних засобів на підприємстві. Так, за період з 2022 року по 2025 рік фондівіддача

зросла в 2,38 разів і станом на 2025 рік склала 21,72 грн. на одну гривню основних засобів. Відмітимо, що зростання показників ефективності використання основних засобів також відбулось на тлі покращення матеріально їх стану. Так, коефіцієнт придатності збільшився на 7,3%, а коефіцієнт зношення, відповідно знизився на 4,7%.

Таблиця 2.4

**Наявність та ефективність використання матеріальних ресурсів
підприємства**

Показники	2022	2023	2024	2024 у % до 2022
Залишкова вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.	4101,2	5012,53	5200,0	126,79
Знос основних засобів на кінець звітнього періоду, тис. грн.	5922,9	6515,19	6700,0	113,12
Первісна вартість основних засобів на кінець звітнього року, тис. грн.	10024,1	11527,72	11900,0	118,71
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	60112,3	78145,99	75000,0	124,77
Чистий дохід від реалізації продукції тис. грн.	37401,8	41141,98	112932,0	в 3,0 рази
Середньорічна чисельність працівників, осіб	41	45	47	114,63
Площа сільськогосподарських угідь, га	1939	1941	1942	100,15
Фондооснащеність, тис. грн.	211,51	258,24	267,77	126,60
Фондоозброєність, тис. грн.	100,03	111,39	110,64	110,61
Фондовіддача (за чистим доходом), грн.	9,12	8,21	21,72	238,14
Фондомісткість (за чистим доходом), грн.	0,11	0,12	0,05	41,99
Коефіцієнт зношення	0,59	0,57	0,56	95,29
Коефіцієнт обороту оборотного капіталу	0,62	0,53	1,51	242,01
Період обороту оборотного капіталу, днів	586,6	693,3	242,4	41,32
Чистий прибуток, тис. грн.	17204,7	-7327,3	6304,0	36,64
Норма прибутку, %	26,8	-8,8	7,9	-18,93 в.п.

Позитивна тенденція також відбувається щодо ефективності використання оборотних засобів. Так, за період дослідження їх коефіцієнт

оберненості зріс в 2,4 рази (тобто одна грошова одиниця протягом року оберталась в 2,4 рази швидше), а період обороту знизився на 58,68% і станом на 2025 рік склав 242 дні проти 586 днів у 2022 році.

В цілому відмітимо, що незважаючи на значне покращення ефективності використання матеріальних ресурсів, їх критерій економічної ефективності – норма прибутку, зазнав суттєвого погіршення. Так, норма прибутку у 2025 році проти 2022 року знизилась на 18,93 відсоткових пункти і станом на 2025 рік склала 7,9%. Відповідний негативний результат відбувся на тлі не пропорційного зростання обсягів отриманого чистого доходу та загальних витрат, які понесло підприємство в процесі своєї діяльності, що мало своє відображення на розмірі отриманого чистого прибутку.

Окремо проведені дослідження за кожною складовою виробничого потенціалу підприємства дають можливість оцінити діяльність підприємства в цілому (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Показники економічної ефективності діяльності підприємства

Показники	2022	2023	2024	2024 у % до 2022
Чистий дохід від реалізації продукції тис. грн.	37401,8	41142,0	112932,0	301,94
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	17204,7	-7327,3	6304,0	36,64
Припадає чистого доходу на 100 га с./г. угідь, тис. грн.	1928,9	2119,6	5815,2	301,48
Припадає чистого прибутку (збитку) на 100 га с./г угідь, тис. грн.	887,3	-377,5	324,6	36,58
Кількість отриманого чистого доходу на одного працівника, тис. грн./особу	912,24	914,27	2402,81	263,4
Фондовіддача (за чистим доходом), грн.	9,12	8,21	21,72	238,14
Коефіцієнт зношення основних засобів	0,59	0,57	0,56	95,29
Тривалість обороту оборотного капіталу, днів	586,6	693,3	242,4	41,32
Норма прибутку, %	26,8	-8,8	7,9	-18,93 в.п.
Валова рентабельність виробництва, %	0,98	-0,17	0,07	-0,91 в.п.
Чиста рентабельність продаж, %	46,0	-17,81	5,58	-40,42 в.п.

Наведені показники економічної ефективності діяльності підприємства засвідчують, що підприємство раціонально та ефективно використовує наявні ресурси підприємства, про що свідчать такі показники, як: фондвіддача, період обороту оборотних засобів, землевіддача та річна продуктивність праці. Проте, нерівномірні темпи росту отриманого чистого доходу в процесі діяльності підприємства і витрат на виробництво та реалізацію продукції, суттєво вплинули на розмір отриманого чистого прибутку, що має своє відображення в критеріях економічної ефективності діяльності підприємства. Так, норма прибутку, валова рентабельність виробництва та чиста рентабельність продаж у 2025 році проти базового 2022 року погіршилися на 18,93; 0,91 та 40,42 відсоткових пункти відповідно.

2.2. Аналіз та оцінка фінансових результатів діяльності товариства

Фінансові результати господарської діяльності підприємства є досить важливими, оскільки від них залежить платоспроможність, конкурентоспроможність підприємства та можливість вести соціальну діяльність з підтримки працівників власного підприємства та прийняття участі у різних благодійних організаціях та проектах.

Фінансовими результатами завжди цікавляться не тільки працівники підприємства, оскільки від них буде залежати можливість отримання заробітної плати, її розмір, соціальна підтримка тощо, а і акціонери підприємства, кредитори та постачальники сировини або обладнання. Так, постачальників цікавить миттєва платоспроможність підприємства, яка відображається в такому показнику як абсолютна ліквідність підприємства, кредиторам важлива платоспроможність підприємства в короткостроковий період – проміжна ліквідність підприємства, а працівників підприємства та його акціонерів цікавить платоспроможність в середньостроковому періоді.

Платоспроможність підприємства напряму пов'язана з ліквідністю його активів, які перетворюються на гроші за різний період часу. Чим швидше підприємство зможе перетворювати свої активи в грошовий еквівалент, тим більш платоспроможним буде підприємство.

За допомогою таблиці 2.6 проведемо дослідження щодо ліквідності та платоспроможності підприємства.

Таблиця 2.6

Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства

Показники	2022	2023	2024	2024 +/- до 2022	Нормативне значення
Коефіцієнт ліквідності підприємства в середньостроковому періоді	1,9	1,5	1,4	-0,5	> 1
Коефіцієнт ліквідність підприємства в короткостроковому періоді	1,7	1,2	0,9	-0,8	0,6-0,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,10	0,02	0,06	-0,04	Нижня межа - 0,2

Дослідження щодо ліквідності та платоспроможності підприємства доводять, що протягом періоду дослідження показники ліквідності мають тенденцію до погіршення незважаючи на те, що практично всі вони відповідають нормативним значенням. Більш детальний аналіз свідчить, що підприємство, як в середньостроковому, так і в короткостроковому періодах протягом трьох років залишається ліквідним та платоспроможним. Чого не можна відмітити про миттєву платоспроможність підприємства. Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності підприємства протягом усіх трьох років не відповідав нормативному значенню, що говорить про недостатню кількість грошових коштів та їх еквівалентів, які знаходяться на розрахунковому рахунку підприємства, для миттєвої оплати сировини або обладнання своїм постачальникам.

Важливим аспектом в аналізі фінансових результатів діяльності підприємства є його оцінка фінансової стійкості, яка засвідчує про незалежність підприємства від зовнішніх кредиторів. Чим вищий коефіцієнт автономії підприємства, тим більш незалежне, конкурентоспроможне підприємство, а відповідно може розширювати свою господарську діяльність завдяки впровадженню різноманітних інвестиційних проектів.

Аналіз основних показників фінансової стійкості (незалежності) підприємства надано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Оцінка фінансової стійкості підприємства

Показники	2022	2023	2024	2024 +/- до 2022	Нормативне значення показника
Коефіцієнт незалежності	0,70	0,68	0,69	-0,01	> 0,5
Коефіцієнт загальної заборгованості	0,30	0,32	0,31	0,01	< 0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	1,43	1,47	1,45	0,02	Критичне значення - 2
Фінансова стійкість підприємства	2,33	2,13	2,23	-0,11	> 1
Коефіцієнт маневреності власних коштів	0,60	0,40	0,45	-0,15	нормативне значення 0,5
Співвідношення довгострокового капіталу до загальної суми позикового капіталу	0,03	0,02	0,010	-0,02	$\leq 0,25$

Дослідження щодо фінансової стійкості підприємства, доводять, що протягом останніх трьох років підприємство було фінансово стійким та незалежним, про що свідчать коефіцієнт незалежності та коефіцієнт фінансової стійкості підприємства, які, навіть в найгірший 2023 рік

діяльності підприємства, відповідали нормативним значенням, хоча в 2025 році проти 2022 року мали тенденцію до погіршення. Так, коефіцієнт фінансової незалежності підприємства у 2025 році склав 0,69, що свідчить про наявність власного капіталу в загальній сумі активів підприємства у розмірі 69,0%.

Подальший аналіз доводить, що підприємство у 2025 році практично повністю погасило свої довгострокові зобов'язання, про що свідчить коефіцієнт залежності від довгострокових зобов'язань, який має тенденцію до щорічного скорочення.

В цілому, можемо відмітити, що незважаючи на певні фінансові труднощі у 2023 році, щорічно зростаючі витрати в наслідок підвищення цін на сировину, паливно-мастильні матеріали та електроенергію, підприємство залишається фінансово стійким, незалежним і таким, що може здійснювати процес диверсифікації.

Метою економічного розвитку будь-якого комерційного підприємства залишається максимізація прибутку. На прибутковість підприємства впливає велика кількість чинників, зокрема: економічна нестабільність в країні; нехватка висококваліфікованого персоналу в наслідок воєнного стану; політична нестабільність; постійно зростаючі витрати на сировину та обладнання; ринкова кон'юнктура ринку; фізичний та моральний стан основних засобів підприємства тощо.

Таким чином, враховуючи велику кількість чинників впливу на розмір можливого прибутку підприємства, проведемо дослідження щодо прибутковості підприємства у відносних показниках (табл. 2.8).

Наведені показники рентабельності підприємства доводять, що протягом періоду дослідження вони суттєво коливались і в 2024 році проти базового 2022 року всі знизились. Проте, по відношенню до 2023 року мали тенденцію до підвищення. Також слід відмітити, що протягом останніх двох років рентабельність інвестицій та рентабельність продаж не відповідали їх нормативним значенням.

Відносні показники прибутковості підприємства

Показники	2022	2023	2024	2024 +/- 2022
Рентабельність активів	0,27	-0,09	0,08	-0,19
Рентабельність власного капіталу	0,41	-0,13	0,12	-0,29
Чиста рентабельність продаж	0,46	-0,18	0,056	-0,40
Валова рентабельність виробництва	0,010	-0,002	0,001	-0,01
Чиста рентабельність виробництва	0,85	-0,15	0,059	-0,79

Для наочності змін основних видів рентабельності за роками використаємо графічний метод подачі досліджень (рис. 2.2).

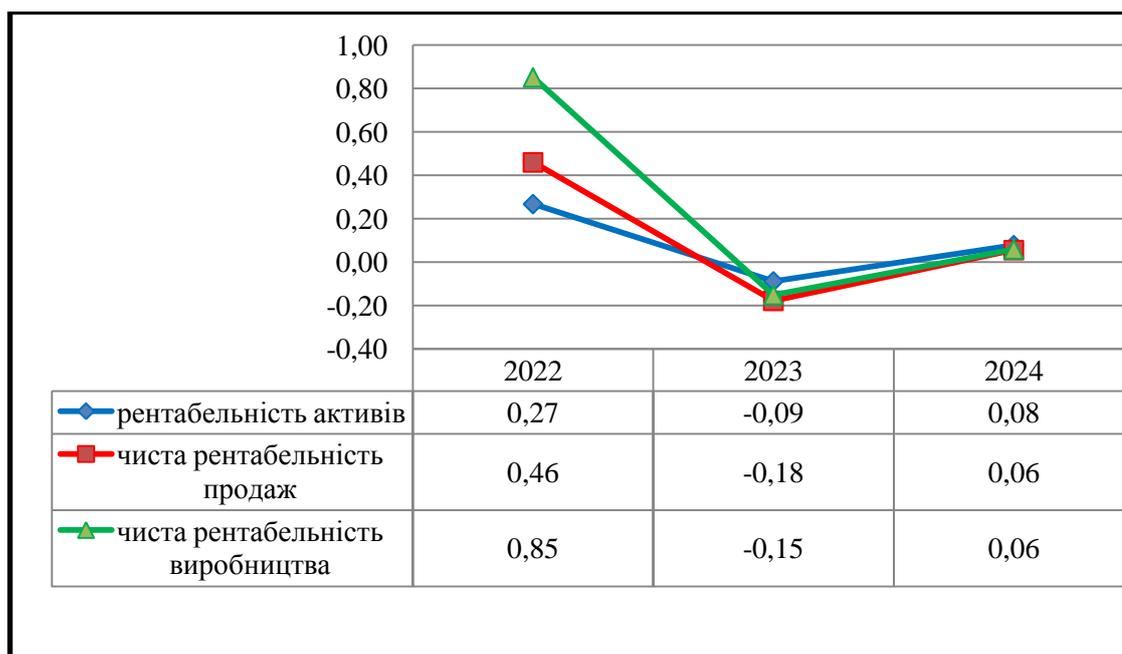

Рис. 2.2. Рентабельність підприємства

Проведені дослідження щодо фінансових результатів діяльності підприємства дають можливість оцінити діяльність товариства за різними його напрямками, але не дають можливості визначити рівень фінансового потенціалу підприємства. Для цього скористаємось основними

нормативними показниками за кожним напрямом досліджень фінансових результатів діяльності підприємства і порівнюємо їх з фактичними даними.

Нормативні показники рейтингової оцінки фінансового потенціалу підприємства наведені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Рейтингова оцінка ФПП за фінансовими показниками

Найменування показника	Високий рівень ФПП	Середній рівень ФПП	Низький рівень ФПП
Коефіцієнт незалежності підприємства	> 0,5	0,3-0,5	< 0,3
Загальна ліквідність підприємства	> 2,0	1,0-2,0	< 1,0
Проміжна ліквідність підприємства	> 0,8	0,4-0,8	< 0,4
Абсолютна ліквідність підприємства	> 0,2	0,1-0,2	< 0,1
Рентабельність усіх активів	> 0,1	0,05-0,1	< 0,05
Рентабельність власного капіталу	> 0,15	0,1-0,15	< 0,1
Валова рентабельність виробництва	> 1,6	1,0-1,6	< 1,0
Коефіцієнт загальної заборгованості	< 0,5	0,7-0,5	> 0,7

Тепер порівнюємо нормативні показники з їх фактичними даними по кожному року досліджень і представимо їх в таблицях 2.10; 2.11 та 2.12.

Таблиця 2.10

Фінансові результати діяльності підприємства за 2022 рік

Найменування показника	Високий рівень ФПП	Середній рівень ФПП	Низький рівень ФПП
Коефіцієнт незалежності підприємства	0,7		
Загальна ліквідність підприємства		1,9	
Проміжна ліквідність підприємства	1,7		
Абсолютна ліквідність підприємства			0,1
Рентабельність усіх активів	0,27		
Рентабельність власного капіталу	0,41		
Валова рентабельність виробництва			0,01
Коефіцієнт загальної заборгованості	0,3		

Таблиця 2.11

Фінансові результати діяльності підприємства за 2023 рік

Найменування показника	Високий рівень ФПП	Середній рівень ФПП	Низький рівень ФПП
Коефіцієнт незалежності підприємства	0,68		
Загальна ліквідність підприємства		1,5	
Проміжна ліквідність підприємства	1,2		
Абсолютна ліквідність підприємства			0,06
Рентабельність усіх активів			-0,09
Рентабельність власного капіталу			-0,13
Валова рентабельність виробництва			-0,002
Коефіцієнт загальної заборгованості	0,32		

Таблиця 2.12

Фінансові результати діяльності підприємства за 2024 рік

Найменування показника	Високий рівень ФПП	Середній рівень ФПП	Низький рівень ФПП
Коефіцієнт незалежності підприємства	0,69		
Загальна ліквідність підприємства		1,4	
Проміжна ліквідність підприємства	0,9		
Абсолютна ліквідність підприємства			0,06
Рентабельність усіх активів		0,08	
Рентабельність власного капіталу		0,12	
Валова рентабельність виробництва			0,001
Коефіцієнт загальної заборгованості	0,31		

Отже, результати досліджень щодо рейтингової оцінки фінансового потенціалу підприємства доводять, що самим найкращим в господарській діяльності був 2022 рік, який є більш наближеним до високого рівня ФПП. Відносно 2024 року відмітимо, що його рівень ФПП можна оцінити як середній на відміну від 2023 року, який за більшістю своїх показників відповідав низькому рівню фінансового потенціалу підприємства.

В цілому, зазначимо, що протягом періоду досліджень підприємство, не зважаючи на суттєві коливання в результатах господарської діяльності, було фінансово стабільним, незалежним від зовнішніх кредиторів, ліквідним та платоспроможним (хоча і мало певні проблеми з миттєвою платоспроможністю), раціонально та ефективно використовувало весь свій наявний виробничий потенціал. Проте, швидко зростаючі ціни на матеріальні

ресурси, паливно-мастильні матеріали та електроенергію суттєво вплинули на кінцевий результат господарської діяльності підприємства.

Висновки до другого розділу

1. СТОВ «Вікторія» вже біля 30 років працює у сфері аграрного виробництва і протягом тривалого періоду часу займається вирощуванням зернових та технічних культур (переважно соняшник), а також має право (згідно статуту підприємства) займатись виробництвом продукції галузі тваринництва та переробкою продукції галузі рослинництва. Станом на сьогодні воно спеціалізується на виробництві продукції галузі рослинництва, а саме на вирощуванні зернових культур та соняшнику.

2. Підприємство протягом останніх трьох років практично не змінило розміри своїх земельних ресурсів (у 2024 році площа сільськогосподарських угідь складає 1942 га, що на 0,15% більше ніж у 2022 році) і на незначну кількість працівників збільшило свій кадровий потенціал (у 2025 проти 2022 року чисельність працівників підприємства збільшилась на шість осіб). Стан матеріально-технічної бази залишається задовільним протягом усього періоду дослідження, а от результати господарської діяльності значно коливаються і мають тенденцію до погіршення. Так, аналіз показників економічної ефективності діяльності підприємства довів, що підприємство раціонально та ефективно використовує наявні ресурси підприємства, про що свідчать такі показники, як: фондівдача, період обороту оборотних засобів, землевіддача та річна продуктивність праці. Проте, нерівномірні темпи росту отриманого чистого доходу в процесі діяльності підприємства і витрат на виробництво та реалізацію продукції, суттєво вплинули на розмір отриманого чистого прибутку, що має своє відображення в критеріях економічної ефективності діяльності підприємства (норма прибутку, валова

рентабельність виробництва та чиста рентабельність продаж у 2025 році проти базового 2022 року погіршилися на 18,93; 0,91 та 40,42 відсоткових пункти відповідно).

3. Не зважаючи на певні економічні труднощі в процесі ведення господарської діяльності підприємства, керівництво турбується про збереження свого трудового потенціалу, його соціальну підтримку, про що свідчить постійно зростаючий їх розмір заробітної плати. Так, за період дослідження розмір місячної заробітної плати одного працівника виріс на 104,7% і станом на 2025 рік склав 15124,54 грн. При цьому витрати на одного працівника зросли в 4,6 разів. Якщо ж порівняти темпи росту оплати праці працівників підприємства та їх річну продуктивність праці, то слід відмітити, що темпи росту кількості отриманого чистого доходу на одного працівника протягом року перевищили темпи росту оплати праці одного працівника на 58,7 відсоткових пункти, що свідчить про віддачу трудового колективу і чітку взаємозалежність соціального та економічного розвитку підприємства.

4. Дослідження щодо ліквідності та платоспроможності підприємства довели, що протягом останніх трьох років показники ліквідності мають тенденцію до погіршення незважаючи на те, що практично всі вони відповідають нормативним значенням. Більш детальний аналіз засвідчив, що підприємство, як в середньостроковому, так і в короткостроковому періодах протягом трьох років залишалось ліквідним та платоспроможним. Чого не можна відмітити про миттєву платоспроможність підприємства. Коефіцієнт абсолютної ліквідності підприємства протягом усіх трьох років не відповідав нормативному його значенню, що говорить про недостатню кількість грошових коштів та їх еквівалентів, які знаходяться на розрахунковому рахунку підприємства, для миттєвої оплати сировини або обладнання своїм постачальникам.

5. Протягом останніх трьох років підприємство було фінансово стійким та незалежним, про що свідчать коефіцієнт незалежності та коефіцієнт фінансової стійкості підприємства, які, навіть в найгірший 2023 рік

діяльності підприємства, відповідали нормативним значенням, хоча в 2025 році проти 2022 року мали тенденцію до погіршення. Також підприємство у 2025 році практично повністю погасило свої довгострокові зобов'язання.

6. Аналіз показників рентабельності підприємства довів, що протягом періоду дослідження вони суттєво коливались і в 2024 році проти базового 2022 року всі знизились. Проте, по відношенню до 2023 року мали тенденцію до підвищення. Також слід відмітити, що протягом останніх двох років рентабельність інвестицій та рентабельність продаж не відповідали їх нормативним значенням

7. В цілому, зазначимо, що протягом періоду досліджень підприємство, не зважаючи на суттєві коливання в результатах господарської діяльності, було фінансово стабільним, незалежним від зовнішніх кредиторів, ліквідним та платоспроможним (хоча і мало певні проблеми з миттєвою платоспроможністю), раціонально та ефективно використовувало весь свій наявний виробничий потенціал, здійснювало процес соціальної підтримки своїх працівників. Проте, швидко зростаючі ціни на матеріальні ресурси, паливно-мастильні матеріали та електроенергію суттєво вплинули на кінцевий результат господарської діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Обґрунтування інвестиційного проєкту

Умови воєнного стану в нашій країні вимагають від діяльності підприємств креативних підходів щодо їх господарської діяльності. Зараз, як ніколи, необхідно враховувати всі економічні і політичні ризики в процесі господарювання з метою фінансової стійкості підприємств, збереження наявного ресурсного потенціалу, і особливо трудового потенціалу, який є найціннішим ресурсом, що сприяє появі інноваційних рішень процесу господарювання та виникненню інноваційних технологій і новітніх видів продукції. Кожне підприємство намагається зберегти свій висококваліфікований кадровий склад. Це можливо тільки при умові їх морального та матеріального стимулювання, а також соціальної підтримки у складних умовах воєнного стану. Втрата цінних трудових ресурсів може досить негативно відобразитись на кінцевих результатах господарської діяльності підприємства. До того ж, зараз велика кількість осіб потребує соціальної підтримки, це: вимушені переселенці з прифронтових зон; люди з інвалідністю в наслідок бойових дій; інші особи, що відносяться до категорії соціальної підтримки, як з боку держави, так і підприємства. Відповідно зараз кожне підприємство намагається не тільки вести досконалу економічну діяльність, а і сприяти соціальній підтримці своїх працівників та приймати активну участь в роботі благодійних організацій з підтримки соціально незахищених громадян країни. Таку діяльність можливо вести тільки за умови фінансової стабільності підприємства та високих показників економічної діяльності підприємств, адже економічний та соціальний розвиток – це два тісно пов'язаних між собою процеси.

Проте, нажаль, не стабільна економічна політика, що склалась в країні у зв'язку з воєнним станом, суттєво впливає на економічний, а відповідно, і соціальний розвиток підприємства. Постійне зростання цін на сировину, паливно-мастильні матеріали, електроенергію, а в аграрних підприємствах ще і не стабільні природно-кліматичні умови, призводять до збитковості господарської діяльності підприємств. Але, креативні інноваційні рішення можуть дозволити і дозволяють більшості підприємств, навіть в складних умовах господарювання, знаходити шляхи та резерви підвищення кінцевих результатів господарської діяльності. Так, частина підприємств змінює технології виробництва продукції; деякі підприємства більше приділяють уваги насінневному матеріалу, який є більш стійким до різких змін природно-кліматичних умов; частина підприємств взагалі змінюють свою спеціалізацію або починають займатись виробництвом нішевих видів продукції.

Отже, провівши аналіз діяльності підприємства, який подано у другому розділі кваліфікаційної роботи, та дослідивши головні проблеми, з якими стикаються аграрні підприємства, сільськогосподарському товариству з обмеженою відповідальністю «Вікторія» пропонується впровадити у процес їх господарської діяльності інвестиційний проєкт з виробництва паливних брикетів з опалого листя (рис. 3.1). Вибір саме цього виду продукції обґрунтовується тим, що звичайне спалення опалого листя призводить до екологічних негативних наслідків, оскільки в процесі його горіння в атмосферу викидається велика кількість токсичних речовин (фосген, фенол), а тривале зберігання листя на звалищах призводить до викидання в атмосферу великої кількості метану, який у двадцять разів сильніший (гірший), ніж вуглекислий газ. [18].

Крім того, в умовах нестачі електроенергії в країні, перебоїв подачі газу (особливо в прифронтових регіонах) буде доречним використання різних варіантів біопалива, в тому числі паливних брикетів.

Рис. 3.1. Брикети з опалого листя

Дослідження ринку паливних брикетів призвели до висновку, що всі вони різняться за технологію виготовлення, сировиною, з якої виготовляються брикети, тепловіддачею, розмірами, формами, тривалістю горіння, умовами доставки і, звісно, ціною. Але, незважаючи на велику кількість пропозиції на ринку паливних брикетів, попит на них тільки зростає і в повній мірі ще не задоволений. До того ж, паливні брикети користуються великим попитом і за кордоном.

Основною сировиною у виготовленні паливних брикетів виступає: солома, лушпиння насіння соняшнику, кукурудза, деревина тощо. Але на ринку відсутні паливні брикети з опалого листя. А враховуючи той факт, що кожен рік великі міста, присадибні ділянки пересічних громадян просто потопають від кількості опалого листя, яке у більшості випадків спалюється (що призводить до екологічних проблем), і тільки в деяких випадках використовуються для компосту, необхідної кількості сировини буде більш чим достатнього для виготовлення паливних брикетів з опалого листя. Взагалі, слід відмітити, що опале листя це гарна сировина для виготовлення біогумусу завдяки процесу компостування або мульчування. Також опале

листя можна використовувати для очищення природних і стічних вод від нафтопродуктів тощо.

Технологія виготовлення паливних брикетів з опалого листя передбачає необхідність врахування того факту, що опале листе в собі зберігає велику кількість зольних речовин (пісок, земля, пил тощо), що негативно може відобразитись на процесі горіння брикетів і його зольності. Тому, перед початком процесу виготовлення паливних брикетів з опалого листя, його спочатку потрібно подрібнити до фракції 5,0 см. Потім гарно промити в проточній воді за допомогою ванни, в яку занурюються спеціальні ролики і сприяють кращому вимиванню піску, пилу та землі з опалого листя. Після відповідної процедури, промиту біомасу ще раз відправляють на подрібнювач, де її доводять до фракції 1,0 см і за допомогою шнекового сепаратору механічним шляхом віджимають воду. Промиту та віджату біомасу опалого листя відправляють в сушильну камеру, а потім на прес-гранулятор, де відповідно біомаса набуває форми брикетів.

Проте, цього не достатньо для виготовлення якісних брикетів з опалого листя. Справа в тому, що саме по собі листя не достатньо гарно горить. Тому, під час брикетування пропонується до біомаси з листя додавати будь-які композити у співвідношенні 1:0,3. У якості композиту можна використовувати воск, соломку, вітки від дерев, тирсу тощо. Найкращим композитом виступає воск (в ньому найбільша кількість лігніну), але він на ринку зараз досить дорого коштує, що унеможлиблює прибутковість виготовлення паливних брикетів. Тому підприємству рекомендується у якості композиту використовувати соломку, якої на підприємстві достатньо, оскільки воно спеціалізується на вирощуванні зернових культур. Таким чином, додавання в біомасу соломи дозволить підвищити тривалість його горіння та тепловіддачу. Такі брикети будуть горіти довше ніж деревина, а температуру горіння брикету можна прирівняти до високоякісного вугілля.

Отже, враховуючи той факт, що підприємству пропонується виготовляти брикети з опалого листя, потрібно визначитись звідки і в якому

обсязі воно зможе отримати відповідну сировину. Основними джерелами постачання сировини можуть бути:

- присадибні ділянки пересічних громадян. Зазвичай громадяни раніше опале листя спалювали. Проте, зараз доведено, яку екологічну шкоду завдає звичайне спалення опалого листя. До того ж, тепер введені досить високі штрафи за спалення опалого листя. Тому пропозиція підприємства з придбання за гроші опалого листя тільки надасть вигоду, як громадянам, так і підприємству;

- паркові зони, вулиці селища Широке (юридична адреса підприємства). Велика кількість опалого листя, яке щорічно накопичується в місті, дозволить підприємству отримати достатню кількість сировини для виготовлення запланованого обсягу брикетів (враховуючи потужність обладнання, що пропонується закупити). З цією метою пропонується заключити договір з місцевими організаціями, що займаються благоустроєм, що буде вигідною пропозицією для відповідних організацій і підприємства, оскільки товариство буде закуповувати зібране листя.

Загальний мінімальний обсяг, який може зібрати підприємство складе 40000,0 м³ опалого вологого листя або 12000,0 м³ висушеного листя, яке буде пускатись в процес виробництва брикетів. Цього більш достатньо для його переробки в брикети (згідно потужності запланованого обладнання). Вага 1 кубу висушеного листя складає 300-400 кілограм.

Все обладнання для виробництва брикетів (окрім двох вантажних автомобілів) підприємству пропонується закупити. Загальна вартість обладнання складе 10050000,0 грн. Термін його експлуатації п'ять років. Будівля для розташування обладнання у підприємства є. Її загальна площа складає понад 350 м³.

Оскільки підприємству пропонується закуповувати сировину для виготовлення брикетів за ціною 55,0 грн/м³, загальна сума цих витрат складе 2200000,0 грн. або 2,2 млн. грн. (40000,0 м³ * 55,0 грн. = 2200000,0 грн.).

Згідно різних технологій виготовлення брикетів з опалого листя передбачено додавання до них різних композитів, які будуть сприяти кращому горінню брикетів та знижувати їх зольність. У якості композитів можна використовувати подрібнені вітки від дерев, соломку, тирсу, побутові відходи поліетелентерафтолоту і навіть воск. Доведено, що додавання воску до біомаси з сухого листя у розмірі 30,0% (або 1:0,3) може підвищити теплоту горіння брикету до рівня високоякісного вугілля. Проте, враховуючи вартість воску на ринку (в середньому вартість воску в Україні складає від 130,0 грн. до 400,0 грн. за кілограм (рис.3.2), це доволі витратно для процесу виробництва. Тому підприємству рекомендується у якості композиту використовувати соломку, яка у підприємства є в достатній кількості, оскільки воно займається вирощуванням зернових культур. Єдиним мінусом для таких брикетів на відміну від брикетів з додаванням воску буде те, що тривалість горіння брикету скоротиться на 10 %.

Виходячи з того, що співвідношення біомаси і соломи в процесі виготовлення брикетів складає 1:0,3, визначимо загальну потребу соломи для виготовлення брикетів. Таким чином, для виробництва 3600000,0 кг або 3600,0 т брикетів ($12000,0 \text{ м}^3 \text{ сухого листя} * 300,0 \text{ кг} = 3600000,0 \text{ кг}$) потрібно 1080000,0 кг або 1080,0 тон соломи ($3600000,0 * 0,3 = 1080000,0 \text{ кг}$). Витрати на соломку візьмемо на рівні їх собівартості виробництва (1,5 грн/кг). Отже, загальна сума витрат на композит при виготовленні брикетів з опалого листя складе 1620000,0 грн. ($1080000,0 * 1,5 = 1620000,0$).

Закупка опалого листя, яка буде проводитись чотири рази на місяць протягом трьох місяців, передбачає, що підприємство буде нести витрати на закупівлю паливно-мастильних матеріалів. Середній пробіг вантажного автомобіля за один раз планується на рівні 100 км. Витрати палива вантажного автомобіля складають 15 літрів на 100 км. Вартість бензину закладаємо на рівні 60,0 грн. за один літр.

The screenshot displays a marketplace interface for wax products. The top section features several items:

- Top Left:** A large block of yellow wax with a price tag of **280.00 ₴**. It includes a 'Виробник: Без бренду' (Manufacturer: No brand) label and a quantity selector set to '1'.
- Top Middle:** A stack of round wax discs with a price of **300 грн (7.75 €)**. The description indicates 'Оптова ціна за 1 кг - 320 грн' (Wholesale price for 1 kg - 320 грн) and 'Віск бджолиний натуральний, 1 кг' (Natural bee wax, 1 kg).
- Top Right (Two Columns):**
 - A square wax block priced at **160 грн (4.13 €)** with a description: 'Оптова ціна за 1 кг - 150 грн' (Wholesale price for 1 kg - 150 грн) and 'Віск бджолиний натуральний, 500 грам' (Natural bee wax, 500 g).
 - Another square wax block priced at **130 грн (3.00 €)** with a description: 'Віск бджолиний натуральний, 200 грам' (Natural bee wax, 200 g).

The bottom section shows two more product listings:

- Bottom Left:** 'Соевий віск' (Soy wax) priced at **261 ₴/кг**. It includes a 'Купити' (Buy) button and a 'Пром' (Wholesale) checkbox.
- Bottom Right:** 'Пальмовий віск' (Palm wax) priced at **210 грн**. It also features a 'Купити' button and a 'Пром' checkbox.

Рис. 3.2. Ціна воску на ринку України.

Джерело: [4, 22, 23, 24]

Таким чином, витрати на закупку бензину дорівнюють 10800,0 грн., а саме:

- 1) $100,0 \text{ км} * 4 \text{ рази на місяць} * 3 \text{ місяці} = 1200,0 \text{ км};$
- 2) $1200,0 \text{ км} * 60 \text{ грн.} * (15,0 \text{ літрів} / 100 \text{ км}) = 10800,0 \text{ грн.}$

Транспортні витрати в процесі експлуатації вантажного автотранспорту закладаємо на рівні 100,0% від витрат на закупівлю бензину, тобто вони складуть також 10800,0 грн.

Технологія виробництва паливних брикетів з опалого листя передбачає їх промивання від забруднення (пісок, земля тощо). Співвідношення необхідної кількості води на 1 м^3 вологого листя складає один до одного. Таким чином, для промивки опалого листя у розмірі $40000,0 \text{ м}^3$ підприємству потрібно використати стільки ж води. Вартість одного метру кубічного води

для промислових підприємств (в залежності від умов договору) в середньому складає 55,0 грн./м³. Отже, загальна сума витрат на воду складе 2200000,0 грн. (40000,0 м³ води * 55,0 грн./ м³ = 2200000,0 грн).

Обладнання, на якому рекомендується виготовляти брикети з опалого листя, передбачає використання електроенергії. Витрати на електроенергію залежать від потужності обладнання (12,5 кВт/год.), його періоду роботи (6 годин на добу протягом 24 днів на місяць) та вартості електроенергії для промислових підприємств. Станом на сьогодні базова ціна 1 кВт електроенергії складає 6,86 грн. Якщо до цієї ціни додати ПДВ та витрати на розподіл електроенергії, загальна сума 1 кВт електроенергії складе 10,0 грн.

Таким чином, загальна сума витрат на використання електроенергії складає 54000,0 грн. (12,5 кВт/год. * 6 год. * 24 дні * 3 місяці * 10,0 грн./ кВт = 54000,0 грн).

В процесі виробництва продукції планується задіяти п'ять працівників з середньою заробітною платою в 15000,0 грн., які будуть працювати протягом шести місяців. Період роботи був встановлений на підставі того, що продукцію потрібно не тільки виготовити, а і реалізувати її. У вільний час від процесу виробництва продукції частина робітників може працювати консультантами щодо якості продукції, її загальних характеристик, а частину працівників (дві особи) планується задіяти в процесі доставки продукції до споживача. Крім того, продукцію потрібно буде завантажувати та розвантажувати з вантажного автомобіля. Таким чином, загальний фонд оплати праці робітників складе 549000,0 грн. (5 робітників * 6 місяців * 15000,0 грн. * 1,22 (ЄСВ) = 549000,0 грн.).

Процес виробництва та реалізації продукції передбачає упаковку готової продукції в пакувальну плівку (рис. 3.3). Середня вартість такої плівки на ринку складає 3000,0 грн. за 1350 метрів, а при оптовій закупці 2500 грн. На 1 кг брикетів потрібно 0,5 метри пакувальної плівки, а на 3600000,0 кг – 1335 рулонів (3600000,0 * 1350 м. / 0,5 м. = 1335,0). Враховуючи вартість одного рулону такої плівки, загальна сума витрат на

пакування паливних брикетів складе 3337500,0 грн. (1335,0 рулонів * 2500 грн. = 3337500,0 грн.).

Рис. 3.3. Плівка для пакування паливних брикетів

Джерело: [25]

Процес виробництва продукції передбачає знос обладнання, яке буде задіяне у виготовленні брикетів. Витрати на амортизацію обладнання розрахуємо за допомогою прямолінійного методу нарахування. Таким чином, загальна сума витрат на амортизацію складе 2010000,0 грн. (10050000,0 грн (вартість обладнання) * 5 років (термін його експлуатації) = 2010000,0 грн.).

Будь-яка господарська діяльність передбачає наявність адміністративних та інших витрат. Як правило, ці витрати складають на рівні 10,0% від загальної суми виробничих витрат.

Визначивши витрати за усіма статтями калькуляції щодо процесу виробництва паливних брикетів з опалого листя, зведемо їх для візуалізації в єдину таблицю (табл. 3.1). При цьому врахуємо той факт, що під впливом інфляції і не стабільної економічної політики в нашій країні в період воєнного стану, витрати щорічно будуть зростати на 5,0 відсотків від попереднього їх року.

Таблиця 3.1.

Поточні витрати на виробництво паливних брикетів з опалого листя

Статті витрат	Сума витрат, грн.		
	2026	2027	2028
Оплата праці	549000,0	576450,0	605272,5
Амортизація	2010000,0	2110500,0	2216025,0
Пакувальна плівка	3337500,0	3504375,0	3679593,8
Солома	1620000,0	1701000,0	1786050,0
Бензин	10800,0	11340,0	11907,0
Вартість електроенергії	54000,0	56700,0	59535,0
Вода	2200000,0	2310000,0	2425500,0
Закупка опалого листя	2200000,0	2310000,0	2425500,0
Транспортні витрати	10800,0	11340,0	11907,0
Інші витрати	1199210,0	1259170,5	1322129,0
Всього витрат	13191310,0	13850875,5	14543419,3

Наведені данні таблиці 3.1 доводять, що загальна сума витрат на виробництво паливних брикетів з опалого листя у першій рік їх виробництва складе 13191310,0 грн. або 13,19 млн. грн.

3.2. Ефективність інвестиційного проєкту

Впровадження інвестиційного проєкту з виробництва паливних брикетів з опалого листя передбачає вкладення інвестиційних коштів у розмірі 10050000,0 грн. або 10,05 млн. грн. Таких коштів у підприємства у вільному доступі не має. Тому підприємству пропонується взяти кредит під 25,0% річних терміном на два роки. Життєвий цикл проєкту складає 3 роки. В процесі визначення доцільності впровадження інвестиційного проєкту необхідно всі грошові потоки продисконтувати за допомогою коефіцієнта дисконтування, який пропонується взяти на рівні 40,0%.

Процес складання бюджету проєкту передбачає порівняння очікуваних доходів та витрат протягом життєвого циклу проєкту з метою встановлення його збалансованості. Всі витрати, що буде нести підприємство в процесі впровадження інвестиційного проєкту розподілимо за елементами витрат та визначимо їх загальну суму протягом життєвого циклу проєкту (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Витрати операційної діяльності, грн.

Показники	2026	2027	2028	усього
Прямі матеріальні витрати	9422300,0	9893415,0	10388085,8	29703800,8
Прямі трудові витрати (оплата праці і соціальні відрахування)	549000,0	576450,0	605272,5	1730722,5
Разом прямі витрати	9971300,0	10469865,0	10993358,3	31434523,3
Операційні витрати - всього	1210010,0	1270510,5	1334036,0	3814556,5
у т.ч. адміністративні та інші витрати	1199210,0	1259170,5	1322129,0	3780509,5
Амортизація	2010000,0	2110500,0	2216025,0	6336525,0
Всього витрат операційної діяльності	13191310,0	13850875,5	14543419,3	41585604,8

Наведені дані щодо операційних витрат на виготовлення брикетів з опалого листя доводять, що з кожним роком вони будуть зростати під впливом інфляційних процесів, а загальна їх сума за три роки складе 41585604,8 грн. або 41,59 млн. грн. Це доволі велика сума грошових витрат. Тому потрібно визначитись з очікуваною сумою доходів від реалізації брикетів і встановити, чи можливо відповідними доходами перекрити всі витрати.

Дослідження ринку реалізації брикетів довели, що їх ціна на ринку суттєво коливається і залежить від складу брикетів, їх якості, терміну горіння, тепловіддачі, умов та термінів доставки продукції (рис. 3.4).

Паливні брикети в мішках
Недоступний
7 500 ₳/т

Брикети дубові Код: 1 тонна
В наявності
12 500 ₳/т

Купити Купити зараз

Продавець: Юні-Опт > 99%

Середня швидкість відправки: 1 день

Гарантія на товар
Дієть усім пов'язанкам та гарантії на товар

Сплачай безпечно картою
промОплата VISA

Оплатити частинами

ПРАЙС ЛИСТ: БРИКЕТИ

Дрова Вугілля Брикети Пелети Пиломатеріали

Брикети

Назва товару	Вартість
Брикети з лушпиння соняшника	9 800 грн/тону
Брикети Pini Kay	12 500 грн/тону
Брикети Nestro	12 700 грн/тону
Брикети Ruf	11 200 грн/тону

Рис. 3.4. Ціна паливних брикетів на ринку

Джерело: [16, 26]

Виходячи з аналізу ринку, підприємству пропонується закласти ціну в інвестиційному проєкті на мінімальному рівні (7500,0 грн./тону) і її не

змінювати протягом життєвого циклу проекту з метою мінімізації ризиків здійснення проекту. Таким чином, загальна сума очікуваних щорічних доходів від реалізації брикетів з опалого листя буде складати 27000000,0 грн. або 27,0 млн. грн. (3600 тон * 7500,0 грн. = 27000000,0 грн.).

Проведені розрахунки щодо очікуваних доходів та витрат на виробництво продукції надають можливості скласти бюджет проекту (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Бюджет проекту, грн.

Статті доходів/витрат	2026	2027	2028
1. Кошти на початок проекту	10050000,0	16321190,0	21932814,5
2. Надходження від операційної діяльності	27000000,0	27000000,0	27000000,0
3. Разом наявні кошти (1+2)	37050000,0	43321190,0	48932814,5
4. Витрати по операційній діяльності	13191310,0	13850875,5	14543419,3
4а. Витрати по виплатах за кредит	7537500	7537500	0
5. Разом грошові виплати	20728810,0	21388375,5	14543419,3
6. Кошти на кінець року (3-5)	16321190,0	21932814,5	34389395,2
7. Грошовий потік по операційній діяльності (2-4)	13808690,0	13149124,5	12456580,7

Аналіз бюджету проекту доводить, що він є збалансованим і таким, що може бути рекомендованим для впровадження, оскільки його доходи від реалізації продукції перевищують його витрати.

Оскільки інвестиційний проект підлягає певним ризикам, в тому числі впливу інфляційних процесів, що відбуваються в економіці країни, є необхідність провести дисконтування очікуваних вигод та витрат за допомогою коефіцієнту дисконтування. Коефіцієнт дисконтування

пропонуємо взяти на рівні 40,0% з метою зниження певних ризиків його впровадження. Всі розрахунки ефективності проєкту подано в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Показники ефективності проєкту

Показники	2026	2027	2028
Сума інвестицій, грн.	10050000,0		
Вигоди по проєкту, грн.	27000000,0	27000000,0	27000000,0
Поточні витрати по проєкту, грн.	13191310,0	13850875,5	14543419,3
Очікуваний прибуток, грн.	13808690,0	13149124,5	12456580,7
Відсотки по кредиту (25%) + тіло кредиту, грн.	7537500	7537500	0
Амортизація, грн.	2010000,0	2110500,0	2216025,0
Коефіцієнт дисконтування (R=40,0%)	1	0,714	0,510
Чисті грошові потоки, грн.	8281190,0	7722124,5	14672605,7
Дисконтовані грошові потоки, грн.	8281190,0	5513596,9	7483028,92
Дисконтований грошовий потік з початку експлуатації проєкту, грн.	8281190,0	13794786,9	21277815,81
Дисконтовані вигоди, грн.	29010000,0	20784897,0	14900172,8
Дисконтовані витрати, грн.	20728810,0	15271300,1	7417143,8

Показники ефективності проєкту доводять його доцільність впровадження, оскільки дисконтовані грошові потоки проєкту дозволять перекрити його інвестиційні вкладення вже протягом другого року життєвого циклу. І це з урахуванням, що підприємство протягом двох років повністю поверне кредит з відповідними відсотками.

За допомогою індикаторів ефективності проєкту визначимо період окупності інвестиційного проєкту та рентабельність вкладених коштів (табл. 3.5.).

Таблиця 3.5

Індикатори ефективності проекту

Показники	Значення
NPV	21277815,8
NPV _м	11227815,8
Рентабельність інвестицій, %	111,7
Коефіцієнт вигоди/витрати	1,49
Строк окупності проекту, років	1,32

Індикатори ефективності проекту доводять його доцільність та ефективність, оскільки рентабельність інвестицій складає 111,7%, а період його окупності – 1,32 роки, що менше за період життєвого циклу проекту.

Всі інвестиційні проекти, що пропонуються до впровадження обов'язково потрібно аналізувати з точки зору їх ризиків. Дослідження щодо оцінки ризиків впровадження інвестиційного проекту здійснюють за допомогою якісного та кількісного аналізу методом аналізу сценаріїв (табл. 3.7) та методом визначення зони виробничої стійкості (табл. 3.8). Вихідна інформація подана в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Вихідна інформація для оцінки ризиків

Ймовірність сценарію	Паливні брикети з опалого листя		
	Ціна за 1 т, грн.	Собівартість 1т, грн.	Кількість реалізованої продукції, т
0,5	7500,0	3847,47	3600,00
0,3	7500,0	4616,96	3600,00
0,2	7500,0	5386,45	3600,00
1	x	x	x

Згідно вихідної інформації пропонується розглянути три варіанти ймовірного сценарію. Під сценарієм, що позначений в таблиці як 0,5,

передбачається, що витрати, ціна та кількість реалізованої продукції не будуть відхилятися від планових показників. Ймовірність такого сценарію складає 50,0%. Проте, витрати на виробництво продукції можуть зрости більшими темпами, ніж було заплановано. Ймовірність того, що витрати зростуть не на 5,0% (як було заплановано), а на 20,0% складає 30,%. І 20,0% ймовірність того, що витрати зростуть на 40,0% від першого варіанту дорівнює 20,0%. При цьому, ціна є незмінною і обсяг реалізації продукції також не змінний.

Розглянемо за допомогою таблиці 3.7 ймовірність ризиків реалізації проєкту за відповідним сценарієм.

Таблиця 3.7

Оцінка ризиків проєкту за методом аналізу сценаріїв

Ймовірність сценарію	Паливні брикети з опалого листя			Відхилення від можливого значення доходу
	МЗД	МЗДі	МЗДо	
0,5	13149124,50	6574562,25	11210001,93	6697612,70
0,3	10378949,40	3113684,82		
0,2	7608774,30	1521754,86		
Коефіцієнт варіації	0,60			

Отже, проведений аналіз ризиків впровадження інвестиційного проєкту за методом аналізу сценаріїв довів, що проєкт є на 60,0% ризикованим, оскільки коефіцієнт варіації складає 0,6. Проте, не слід зупинятись тільки на одному методі аналізу ризиків впровадження інвестиційного проєкту. Для цього використаємо кількісний аналіз, який проведемо за допомогою методу визначення зони виробничої стійкості (табл. 3.8.).

Оцінка ризиків проєкту за методом визначення зони виробничої стійкості

Ймовірність	Паливні брикети з опалого листя		
	ТБВ	ЗВС,%	ЗВС _о
0,5	734,36	79,60	39,80
0,3	882,33	75,49	22,65
0,2	1104,97	69,31	13,86
Очікуваний рівень зони виробничої стійкості	x	x	76,31

Оцінка ризиків впровадження інвестиційного проєкту за методом визначення зони виробничої стійкості довела, що очікуваний рівень зони виробничої стійкості складає 76,31%, що свідчить про низький рівень комерційного ризику (чим вище значення зони виробничої стійкості, тим нижчий рівень ринкового (комерційного) ризику).

Провівши дослідження щодо економічної ефективності доцільності впровадження інвестиційного проєкту, проаналізуємо основні показники ефективності виробництва продукції. При цьому аналіз буде проведено за допомогою двох варіантів: 1) без урахування необхідності взяття кредиту під певні відсотки (табл. 3.9); та 2) з урахуванням взяття кредитних коштів і їх повернення з відсотками протягом двох років (табл. 3.10).

Таблиця 3.9

Показники економічної ефективності виробництва паливних брикетів з урахуванням наявності у підприємства вільних власних коштів

Показники	Паливні брикети з опалого листя		
	2026	2027	2028
Собівартість 1 т, грн.	3664,25	3847,47	4039,84
Ціна реалізації 1 т, грн.	7500,0	7500,0	7500,0
Прибуток на 1 т, грн.	3835,75	3652,53	3460,16
Рівень рентабельності, %	104,68	94,93	85,65

Показники економічної ефективності виробництва паливних брикетів з опалого листя довели, що, при умові наявності у підприємства власних вільних коштів і не змінній ціні реалізації продукції протягом усього життєвого періоду існування інвестиційного проєкту, виробництво брикетів є найбільш прибутковим в перший рік проєкту (рівень рентабельності складає 104,68%).

Таблиця 3.10

Показники економічної ефективності виробництва паливних брикетів з урахуванням отримання кредиту

Показники	2026	2027	2028
Витрати - всього, грн.	13191310,0	13850875,5	14543419,3
в т.ч. витрати по сплаті кредиту, грн.	7537500,0	7537500,0	0,0
Виручка від реалізації, грн.	20728810,0	21388375,5	14543419,3
Кількість реалізованої продукції, т	27000000,0	27000000,0	27000000,0
Прибуток – всього, грн.	6271190,0	5611624,5	12456580,7
Прибуток на 1 т, грн	1742,00	1558,78	3460,16
Рівень рентабельності, %	30,25	26,24	85,65

Показники економічної ефективності виробництва паливних брикетів з опалого листя довели, що, навіть при умові отримання кредиту для впровадження інвестиційного проєкту і не змінній ціні реалізації продукції протягом усього життєвого періоду існування інвестиційного проєкту, виробництво брикетів є прибутковим та рентабельним. Крім того, впровадження інвестиційного проєкту дозволить підприємству додатково отримати протягом трьох років 24339395,2 грн. або 24,34 млн. грн прибутку, що суттєво вплине не тільки на результати економічної діяльності підприємства, а і на соціальну підтримку працівників підприємства та дозволить підприємству приймати активну участь в роботі благодійних організацій.

Висновки до третього розділу.

1. Враховуючи той факт, що економічний та соціальний розвиток – це два тісно пов’язаних між собою процеси, підприємству рекомендується для підвищення його прибутковості, яка буде сприяти не тільки розвитку підприємства, а і вирішенню соціальних проблем таких як: матеріальна підтримка працівників підприємства, участь в роботі благодійних організацій, вирішення екологічних питань тощо – впровадити у процес господарської діяльності інвестиційний проєкт з виробництва брикетів з опалого листя. Вибір саме цього виду продукції обґрунтовується тим, що звичайне спалення опалого листя призводить до екологічних негативних наслідків, оскільки в процесі його горіння в атмосферу викидається велика кількість токсичних речовин (фосген, фенол), а тривале зберігання листя на звалищах призводить до викидання в атмосферу великої кількості метану, який у двадцять разів гірший, ніж вуглекислий газ. Крім того, в умовах нестачі електроенергії в країні, перебоїв з подачею газу (особливо в прифронтових регіонах), буде доречним використання різних варіантів біопалива, в тому числі паливних брикетів. Також дослідження ринку брикетів призвели до висновку, що незважаючи на велику кількість пропозиції на ринку паливних брикетів, попит на них тільки зростає і в повній мірі ще не задоволений.

2. Дослідження технології виробництва паливних брикетів дають можливість стверджувати, що основною сировиною у їх виготовленні виступає: солома, лушпиння насіння соняшнику, кукурудза, деревина тощо. Але на ринку відсутні паливні брикети з опалого листя. А враховуючи той факт, що кожен рік великі міста, присадибні ділянки пересічних громадян просто потопають від кількості опалого листя, яке у більшості випадків спалюється (що призводить до екологічних проблем), і тільки в деяких випадках використовуються для компосту, необхідної кількості сировини

буде більш чим достатнього для виготовлення паливних брикетів з опалого листя.

3. Особливістю технології виготовлення паливних брикетів з опалого листя є те, що воно саме по собі не достатньо гарно горить. Тому, під час брикетування пропонується до біомаси з листя додавати будь-які композити у співвідношенні 1:0,3. У якості композиту можна використовувати воск, соломку, вітки від дерев, тирсу тощо. Найкращим композитом виступає воск (в ньому найбільша кількість лігніну), але він на ринку зараз досить дорого коштує, що унеможлиблює прибутковість виготовлення паливних брикетів. Тому підприємству рекомендується у якості композиту використовувати соломку, якої на підприємстві достатньо, оскільки воно спеціалізується на вирощуванні зернових культур. Таким чином, додавання в біомасу соломи дозволить підвищити тривалість його горіння та тепловіддачу. Такі брикети будуть горіти довше ніж деревина, а температуру горіння брикету можна порівняти до високоякісного вугілля.

4. Впровадження інвестиційного проекту з виробництва паливних брикетів з опалого листя передбачає вкладення інвестиційних коштів у розмірі 10,05 млн. грн. Таких коштів у підприємства у вільному доступі немає. Тому підприємству пропонується взяти кредит під 25,0% річних терміном на два роки. Життєвий цикл проекту складає 3 роки.

5. Загальна сума витрат на виробництво паливних брикетів з опалого листя у першій рік їх виробництва складе 13,19 млн. грн. Також в проекті було враховано, що під впливом інфляції і не стабільної економічної політики в нашій країні в період воєнного стану, витрати щорічно будуть зростати на 5,0% від попереднього їх року.

6. Визначені індикатори ефективності проекту довели його доцільність та ефективність, оскільки рентабельність інвестицій складає 111,7%, а період його окупності – 1,32 роки, що менше за період життєвого циклу проекту.

7. Оцінка ризиків впровадження інвестиційного проекту за методом визначення зони виробничої стійкості довела, що очікуваний рівень зони

виробничої стійкості складає 76,31%, що свідчить про низький рівень комерційного ризику.

8. Показники економічної ефективності виробництва паливних брикетів з опалого листа довели, що, навіть при умові отримання кредиту для впровадження інвестиційного проєкту і не змінній ціні реалізації продукції протягом усього життєвого періоду існування інвестиційного проєкту, виробництво брикетів є прибутковим та рентабельним. Крім того, впровадження інвестиційного проєкту дозволить підприємству додатково отримати протягом трьох років 24339395,2 грн. або 24,34 млн. грн прибутку, що суттєво вплине не тільки на результати економічної діяльності підприємства, а і на соціальну підтримку працівників підприємства та дозволить підприємству приймати активну участь в роботі благодійних організацій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Соціальний та економічний розвиток підприємства – це два взаємопов'язаних процеси. Так, економічний розвиток підприємства сприяє покращенню умов праці працівників, їх соціальному захисту, закріпленню на підприємстві висококваліфікованих кадрів, підвищенню продуктивності праці завдяки моральному та матеріальному їх стимулюванню тощо, а соціальний розвиток підприємства передбачає зростання кількості креативних та інноваційних рішень, після впровадження яких в процес економічної діяльності підприємства, його прибутковість суттєво зростає.

2. Соціально-економічний розвиток – це складний процес, в основу якого покладено, в першу чергу, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства, завдяки чому воно може збільшувати обсяги виробництва продукції або надання послуг, що призводить до зростання прибутковості підприємства та його фінансової стабільності. Проте, зростаючі проблеми соціального характеру у суспільстві доволі різко знижують ефективність використання одного із видів ресурсів підприємства – його людського капіталу. Відсутність можливості або відсутність бажання вирішення питань соціального спрямування на підприємстві призводять до втрати ним висококваліфікованих кадрів, зниження продуктивності праці і, як результат, скорочення обсягів виробництва продукції та зниження ефективності використання інших видів ресурсів на підприємстві.

3. Від початку війни в нашій країні традиційний спосіб ведення бізнесу зазнав деякої трансформації. Почали з'являтися нові моделі ведення бізнесу, що спрямовані на вирішення соціальних проблем шляхом підприємницької діяльності. Зараз бізнес все більше спрямований на підтримку різних благодійних фондів або відповідних проєктів, намагається працевлаштовувати інвалідів та переміщених осіб з прифронтових зон на власні підприємства, займатись виготовленням продукції або наданням

послуг, які вирішують соціальні питання. Проте, розвиток економічної діяльності підприємства не буде сам по собі відбуватись лише завдяки вирішенню соціальних питань. Кожне підприємство повинно більше приділяти уваги раціональному та ефективному використанню наявних ресурсів, запроваджувати в бізнес-процеси цифрові технології, знаходити альтернативні логістичні шляхи реалізації своєї продукції, відкрити нові ринки новітньої продукції тощо.

4. Дослідження щодо методики, методів та показників оцінки соціально-економічного розвитку підприємства довели, що в процесі аналізу та оцінки діяльності підприємства доцільно спочатку проводити дослідження, що відображають його економічну складову процесу господарювання, а потім здійснювати аналіз соціальної складової діяльності підприємства, оскільки соціально-економічний розвиток підприємства пов'язаний із класичним способом ведення бізнесу, де головною метою виступає отримання прибутку, а соціальні питання виступають другорядною ціллю. При цьому, головним моментом в аналізі соціально-економічного розвитку підприємства є поєднання цих видів діяльності між собою з точки зору динаміки їх розвитку.

5. СТОВ «Вікторія» вже біля 30 років працює у сфері аграрного виробництва і протягом тривалого періоду часу займається вирощуванням зернових та технічних культур (переважно соняшник), а також має право (згідно статуту підприємства) займатись виробництвом продукції галузі тваринництва та переробкою продукції галузі рослинництва. Станом на сьогодні воно спеціалізується на виробництві продукції галузі рослинництва, а саме на вирощуванні зернових культур та соняшнику.

6. Підприємство протягом останніх трьох років практично не змінило розміри своїх земельних ресурсів (у 2024 році площа сільськогосподарських угідь збільшилась на 0,15% проти 2022 року) і на незначну кількість працівників збільшило свій кадровий потенціал (на шість осіб). Стан матеріально-технічної бази залишається задовільним протягом усього

періоду дослідження, а от результати господарської діяльності значно коливаються і мають тенденцію до погіршення. Так, аналіз показників економічної ефективності діяльності підприємства довів, що підприємство раціонально та ефективно використовує наявні ресурси підприємства, про що свідчать такі показники, як: фондвіддача, період обороту оборотних засобів, землевіддача та річна продуктивність праці. Проте, нерівномірні темпи росту отриманого чистого доходу в процесі діяльності підприємства і витрат на виробництво та реалізацію продукції, суттєво вплинули на розмір отриманого чистого прибутку, що має своє відображення в критеріях економічної ефективності діяльності підприємства (норма прибутку, валова рентабельність виробництва та чиста рентабельність продаж у 2025 році проти базового 2022 року погіршились на 18,93; 0,91 та 40,42 відсоткових пункти відповідно).

7. Не зважаючи на певні економічні труднощі в процесі ведення господарської діяльності підприємства, керівництво турбується про збереження свого трудового потенціалу, його соціальну підтримку, про що свідчить постійно зростаючий їх розмір заробітної плати. Так, за період дослідження розмір місячної заробітної плати одного працівника виріс на 104,7% і станом на 2025 рік склав 15124,54 грн. При цьому витрати на одного працівника зросли в 4,6 разів. Якщо ж порівняти темпи росту оплати праці працівників підприємства та їх річну продуктивність праці, то слід відмітити, що темпи росту кількості отриманого чистого доходу на одного працівника протягом року перевищили темпи росту оплати праці одного працівника на 58,7 відсоткових пункти, що свідчить про віддачу трудового колективу і чітку взаємозалежність соціального та економічного розвитку підприємства.

8. Дослідження щодо ліквідності та платоспроможності підприємства довели, що протягом останніх трьох років показники ліквідності мають тенденцію до погіршення незважаючи на те, що практично всі вони відповідають нормативним значенням. Більш детальний аналіз засвідчив, що підприємство, як в середньостроковому, так і в короткостроковому періодах

протягом трьох років залишалось ліквідним та платоспроможним. Чого не можна відмітити про миттєву платоспроможність підприємства. Коефіцієнт абсолютної ліквідності підприємства протягом усіх трьох років не відповідав нормативному його значенню, що говорить про недостатню кількість грошових коштів та їх еквівалентів, які знаходяться на розрахунковому рахунку підприємства, для миттєвої оплати сировини або обладнання своїм постачальникам.

9. Протягом останніх трьох років підприємство було фінансово стійким та незалежним, про що свідчать коефіцієнт незалежності та коефіцієнт фінансової стійкості підприємства, які, навіть в найгірший 2023 рік діяльності підприємства, відповідали нормативним значенням, хоча в 2025 році проти 2022 року мали тенденцію до погіршення. Також підприємство у 2025 році практично повністю погасило свої довгострокові зобов'язання.

10. Аналіз показників рентабельності підприємства довів, що протягом періоду дослідження вони суттєво коливались і в 2024 році проти базового 2022 року всі знизились. Проте, по відношенню до 2023 року мали тенденцію до підвищення. Також слід відмітити, що протягом останніх двох років рентабельність інвестицій та рентабельність продаж не відповідали їх нормативним значенням.

11. В цілому, зазначимо, що протягом періоду досліджень підприємство, не зважаючи на суттєві коливання в результатах господарської діяльності, було фінансово стабільним, незалежним від зовнішніх кредиторів, ліквідним та платоспроможним (хоча і мало певні проблеми з миттєвою платоспроможністю), раціонально та ефективно використовувало весь свій наявний виробничий потенціал, здійснювало процес соціальної підтримки своїх працівників. Проте, швидко зростаючі ціни на матеріальні ресурси, паливно-мастильні матеріали та електроенергію суттєво вплинули на кінцевий результат господарської діяльності підприємства.

12. Враховуючи той факт, що економічний та соціальний розвиток – це два тісно пов'язаних між собою процеси, підприємству рекомендується

для підвищення його прибутковості, яка буде сприяти не тільки розвитку підприємства, а і вирішенню соціальних проблем таких як: матеріальна підтримка працівників підприємства, участь в роботі благодійних організацій, вирішення екологічних питань тощо – впровадити у процес господарської діяльності інвестиційний проєкт з виробництва брикетів з опалого листя. Вибір саме цього виду продукції обґрунтовується тим, що звичайне спалення опалого листя призводить до екологічних негативних наслідків, оскільки в процесі його горіння в атмосферу викидається велика кількість токсичних речовин (фосген, фенол), а тривале зберігання листя на звалищах призводить до викидання в атмосферу великої кількості метану, який у двадцять разів гірший, ніж вуглекислий газ. Крім того, в умовах нестачі електроенергії в країні, перебоїв з подачею газу (особливо в прифронтових регіонах), буде доречним використання різних варіантів біопалива, в тому числі паливних брикетів. Також дослідження ринку брикетів призвели до висновку, що незважаючи на велику кількість пропозиції на ринку паливних брикетів, попит на них тільки зростає і в повній мірі ще не задоволений.

13. Дослідження технології виробництва паливних брикетів дають можливість стверджувати, що основною сировиною у їх виготовленні виступає: солома, лушпиння насіння соняшнику, кукурудза, деревина тощо. Але на ринку відсутні паливні брикети з опалого листя. А враховуючи той факт, що кожен рік великі міста, присадибні ділянки пересічних громадян просто потопають від кількості опалого листя, яке у більшості випадків спалюється (що призводить до екологічних проблем), і тільки в деяких випадках використовуються для компосту, необхідної кількості сировини буде більш чим достатнього для виготовлення паливних брикетів з опалого листя.

14. Особливістю технології виготовлення паливних брикетів з опалого листя є те, що воно саме по собі не достатньо гарно горить. Тому, під час брикетування пропонується до біомаси з листя додавати будь-які

композити у співвідношенні 1:0,3. У якості композиту можна використовувати воск, соломку, вітки від дерев, тирсу тощо. Найкращим композитом виступає воск (в ньому найбільша кількість лігніну), але він на ринку зараз досить дорого коштує, що унеможливорює прибутковість виготовлення паливних брикетів. Тому підприємству рекомендується у якості композиту використовувати соломку, якої на підприємстві достатньо, оскільки воно спеціалізується на вирощуванні зернових культур. Таким чином, додавання в біомасу соломи дозволить підвищити тривалість горіння брикету та його тепловіддачу. Такі брикети будуть горіти довше ніж деревина, а температуру горіння брикету можна порівняти до високоякісного вугілля.

15. Впровадження інвестиційного проекту з виробництва паливних брикетів з опалого листя передбачає вкладення інвестиційних коштів у розмірі 10,05 млн. грн. Таких коштів у підприємства у вільному доступі немає. Тому підприємству пропонується взяти кредит під 25,0% річних терміном на два роки. Життєвий цикл проекту складає 3 роки.

16. Загальна сума витрат на виробництво паливних брикетів з опалого листя у першій рік їх виробництва складе 13,19 млн. грн. Також в проекті було враховано, що під впливом інфляції і не стабільної економічної політики в нашій країні в період воєнного стану, витрати щорічно будуть зростати на 5,0% від попереднього їх року.

17. Визначені індикатори ефективності проекту довели його доцільність та ефективність, оскільки рентабельність інвестицій складає 111,7%, а період його окупності – 1,32 роки, що менше за період життєвого циклу проекту.

18. Оцінка ризиків впровадження інвестиційного проекту за методом визначення зони виробничої стійкості довела, що очікуваний рівень зони виробничої стійкості складає 76,31%, що свідчить про низький рівень комерційного ризику.

19. Показники економічної ефективності виробництва паливних брикетів з опалого листя довели, що, навіть при умові отримання кредиту для впровадження інвестиційного проєкту і не змінній ціні реалізації продукції протягом усього життєвого періоду існування інвестиційного проєкту, виробництво брикетів є прибутковим та рентабельним. Крім того, впровадження інвестиційного проєкту дозволить підприємству додатково отримати протягом трьох років 24339395,2 грн. або 24,34 млн. грн прибутку, що суттєво вплине не тільки на результати економічної діяльності підприємства, а і на соціальну підтримку працівників підприємства та дозволить підприємству приймати активну участь в роботі благодійних організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2015. – 783 с.
2. Бойчик І.М Економіка підприємства: підручник. / І.М.Бойчик. – К.: Кондор - Видавництво, 2016. – 378 с.
3. Біловол Р.І., Хомович В.М. Управління соціально-економічним розвитком підприємства в ринкових умовах господарювання. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. С. 88-92. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/20.pdf>
4. Віск бджолиний натуральний 2-го гатунку. Інтернет-магазин Бджільництва. URL: <https://smakmedu.com.ua/ua/produkti-pchelovodstva/vosk/vosk-pchelinij>
5. Деліні М. М. Показники оцінки соціально-економічної відповідальності підприємництва в Україні. Економіка та управління підприємствами. 2017. № 4. С. 263-270. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-4_0-pages-263_270.pdf
6. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
7. Запорожець О.І., Савченко В.Г., Карабцов Г.П. та ін. «Паливо з біомаси на основі опалого листя». Вісник НАУ. - №1. – 2010.
8. Каширнікова І.О., Спірідонова К.О., Кірнос О.В. Соціальне підприємництво у сучасній Україні. Економічний простір. 2024. №190. С. 62-65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-11>
9. Клименко В. В., Кравченко В. І., Боков В. М., Гуцул В. І. Технологічні основи виготовлення біопалива з рослинних відходів та їх

композитів: Монографія. /За ред. В.В. Клименка – Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. – 162 с.

10. Немненко А.А., Щельник О.В. Актуальність соціального підприємництва в сучасних економічних умовах на прикладі досвіду Кіровоградщини. Центральнoукраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2024. №12(45). С. 32-39 DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12\(45\).32-39](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12(45).32-39)

11. Паливні брикети з опалого листя чи звалище у Великій Кохнівці - скільки влада змарнує URL: http://pplus.in.ua/ekonomika/10084-palivn_briketi_z_opalogo_listya_chi_zvalische_u_velik_y_kohn_vts_sk_lki_vla_da_zmarnovu_rozrahunok.html

12. Перезова І. В., Сторощук Х. Л. Дослідження поняття «соціальний розвиток підприємства». Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. №34. С. 35-44. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7037896>

13. Петрук В.Г., Коцюбинська С.С., Мацюк Д.В. Аналіз сучасного стану альтернативної енергетики та рекомендації по екологізації паливно-енергетичного комплексу України URL: http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/konf/2vze/zb_m/0069_zb_m_2VZE.pdf

14. Пілети і брикети з опалого листя URL: <https://bio.ukr.bio/ua/articles/10832/>

15. Практичний посібник з використання біомаси в якості палива у муніципальному секторі України. URL: <https://uabio.org/wp-content/uploads/2018/01/biofin.pdf>

16. Прайс-лист: брикети. URL: <https://baza-drov.com.ua/uk/prajs-list/briketi>

17. Смолінська С.Д., Гнаткович О.Д. Соціально-економічний розвиток підприємств на сучасному етапі. ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР. 2023. №4(52). С. 118-124. DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.4\(52\).2023.118125126](https://doi.org/10.30970/fp.4(52).2023.118125126)

18. Сорока М. Л. Оцінка впливу спалювання опалого листя на стан атмосферного повітря за фактором часу від початку горіння. Наукова весна 2019: матеріали всеукр. наук.-техн. конф. студ., асп. і мол. учених (Дніпро, 25-26 квітня 2019 року). Дніпро, 2019. Т. 10. С. 141-142.

19. Сорока М. Л., Зеленько Ю. В. Оцінка впливу несанкціонованого спалювання опалого листя на стан атмосферного повітря. Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту: матеріали 78 міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17-18 травня 2018 року). Дніпро, 2018. С. 256-258.

20. Створення нової технології одержання палива з біомаси на основі опалого листя. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/47143214.pdf>

21. Федорова Х. Як розвивати соціальне підприємництво: особливості бізнесу та українські кейси. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/yak-rozvivati-soczialne-pidpriyemnicztvo-osoblivosti-biznesu-ta-ukrayinski-kejsi>

22. Ціна воску бджолиного. Інтернет - магазин вощини URL: <https://voshina.com/uk/>

23. Ціна соєвого воску. URL: <https://waxshop.com.ua/ua/p1375415141-soevyj-vosk.html>

24. Ціна пальмового воску. Soykawah. URL: <https://soykawah.com.ua/palmovyi-visk/1309/>

25. Ціна плівки для пакування паливних брикетів. URL: <https://prom.ua/ua/p2338741171-termosadochnaya-plenka-dlya.html>

26. Ціна паливних брикетів в мішках. URL: https://prom.ua/ua/p7894500-toplivnye-brikety-meshkah.html#:~:text=%D0%A1%D1%85%D0%BE%D0%B6%D0%B5%20%D0%B2%20%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2%20*%20%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B8,%D0%BC%D1%96%D1%88%D0%B